

Zostań w Ojczyźnie!

WYDANIE POKONFERENCYJNE

O PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

- PRZEDSTAWICIELE NAUKI I EDUKACJI
- PRZEDSIĘBIORCY
- DZIAŁACZE ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH
- MŁODE POKOLENIE

KONKURS DLA UCZNIÓW

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ W SZKOLE

PISMO ŚWIĘTOKRZYSKIEGO
CENTRUM DOSKONAŁENIA
NAUCZYCIELI W KIELCACH

ZESPÓŁ REDAKCYJNY

Maria Kinga Orlicz
Izabela Juszkievicz
Marzanna Kostecka-Biskupska

ADRES REDAKCJI

ŚCDN,
ul. Marszałka
Józefa Piłsudskiego 42
25-431 Kielce

TELEFONY

41 362 45 48
41 362 45 13
tel./fax 41 362 48 99

DRUK

Łamanie, druk i oprawa:
Oficyna Drukarska
Jacek Chmielewski
01-142 Warszawa,
ul. Sokołowska 12A,
tel. +48 22 632 83 52

Redakcja zastrzega sobie
prawo do dokonywania
skrótów w tekstach artykułów
i zmiany tytułów.

Nie odpowiadamy za treść
płatnych reklam i ogłoszeń.

„Inspiracje” rozprowadzane są
bezpłatnie.

Zapraszamy
na stronę internetową ŚCDN
<https://www.scdn.pl/>

ISSN 1428-5479

NA OKŁADCE

Aleksandra Potocka-Kuc,
Polska Biało-Czerwona,
Dyptyk, obrazy olejne
na płótnie, 2018, 50 × 60 cm.
Fot. A. Ciosek

Szanowni Czytelnicy,

zapraszamy Państwa do zapoznania się z kolejnym wydaniem naszego pisma. Prezentując wypowiedzi gości zaproszonych do udziału w konferencji „Zostań w Ojczyźnie! Bądź nowoczesnym przedsiębiorcą”, pozwoliliśmy sobie na wybranie najciekawszych fragmentów, jednocześnie układając je w cztery grupy – wypowiedzi przedstawicieli nauki i edukacji, głosy przedsiębiorców z województwa świętokrzyskiego, spojrzenie działaczy organizacji społecznych oraz młodego pokolenia.

Publikujemy również wyniki konkursu przeprowadzonego podczas konferencji oraz zestaw pytań, na które odpowiadali zaproszeni uczniowie szkół ponadpodstawowych województwa świętokrzyskiego. Materiały pokonferencyjne wzbogaciliśmy o teksty odnoszące się do podejmowanego tematu.

Na okładkach prezentujemy fotografie obrazów olejnych naszej koleżanki – nauczyciela konsultanta ŚCDN w Kielcach dr Aleksandry Potockiej-Kuc. Piękno naszego regionu, umiłowanie ziemi świętokrzyskiej stało się drogowskazem w działaniach edukacyjnych podejmowanych przez Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach.

Życząc Państwu ciekawej lektury, przywołamy słowa ze znanego amerykańskiego filmu z 2007 r. Petera Hedges'a *Ja cię kocham, a ty z nim*. Główny bohater – w tej roli Stave John Corell – mówił, że zamiast pytać młodych ludzi, jakie mają plany na przyszłość, lepiej powiedzieć: „Zaplanuj zaskoczenie”. Warto, by młodzież, zadziwiając samych siebie, podejmowała działania sprzyjające ich rozwojowi i realizacji pasji czy marzeń.

Redakcja „Inspiracji”

SPIS TREŚCI

Szymon Baumeł

Biznes i zarządzanie w szkole 3

Zuzanna Piasecka

Jak zapalić płomień w młodych ludziach? 4

Izabela Juszkievicz

Młodzi na ścieżkach przedsiębiorczości 6

Przedsiębiorczość młodych w Świętokrzyskiem

- Jan Fazlagić, Łukasz Cieślak, Krzysztof Staruch, Krystyna Wróblewska, Grzegorz Małkus, Magdalena Fogiel-Litwinek, Monika Grądek

Perspektywa przedstawicieli nauki i edukacji 7

- Monika Kniefel, Aneta Oleszek, Lucyna Gozdek, Sebastian Majewski, Cezary Bajek, Marcin Jedliński

Perspektywa przedsiębiorców 12

- Zuzanna Piasecka, Ewa Siemińska, Aleksandra Bąk, Anna Łubek

Perspektywa przedsiębiorców społecznych 15

- Oskar Frydrych, Amelia Rudnicka, Wiktoria Faliszewska

Perspektywa młodych przedsiębiorczych 18

Świętokrzyscy mistrzowie przedsiębiorczości – konkurs dla uczniów 20

Aneta Jaszewska

Czy można w szkole nauczyć się przedsiębiorczości? 22

Oskar Frydrych, Amelia Rudnicka, Wiktoria Faliszewska

Młodzi o przedsiębiorczości 24

Karolina Grzesik-Olech

Przedsiębiorczość w doradztwie zawodowym 28

Nasi przedsiębiorcy 29

Maria Kinga Orlicz

Czytelnicze inspiracje 30

BIZNES I ZARZĄDZANIE w szkole

Projekt zmieniający rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, dotyczący wprowadzenia od września 2023 r. nowego przedmiotu biznes i zarządzanie, został opublikowany 24 października 2022 r. Obowiązujący od roku szkolnego 2002/2003 przedmiot podstawy przedsiębiorczości zostanie zastąpiony przez biznes i zarządzanie. Główne założenia planowanej zmiany dotyczą położenia dużego nacisku na praktyczność w kształceniu poprzez współpracę z przedsiębiorcami oraz podniesienie nowego przedmiotu do rangi egzaminu maturalnego. Zamyślem ustawodawcy jest także, poprzez uzyskanie dobrych efektów kształcenia praktycznego oraz teoretycznego, przygotowanie młodzieży do pełnienia roli przyszłych przedsiębiorców. Jednocześnie w edukacji młodzieży w ramach przedmiotu biznes i zarządzanie zostanie położony szczególny nacisk na pracę w grupach, korzystanie z analiz rynkowych oraz sprawdzonych doświadczeń przedsiębiorców polskich i zagranicznych. Taki system jest obecnie elementem standardu kształcenia na każdym kierunku studiów biznesowych, w tym obecny w programach Manager Business Administration, do których zostanie dostosowany, będąc jednocześnie odpowiedzią na oczekiwania uczelni wyższych.

Wychodząc naprzeciw potrzebom placówek oświatowych, w rozumieniu nauczycieli, jak i uczniów, Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach zorganizowało 22 listopada 2022 r. na terenie Targów Kielce konferencję „Zostań w Ojczyźnie! Bądź nowoczesnym przedsiębiorcą”.

Jednym z celów podjętego działania było kształtowanie postaw przedsiębiorczości i aktywnego obywatelstwa. Zarówno tematyka, jak i cele, wpisywały się w projekt opublikowanej ustawy, natomiast zaproszeni goście i prelegenci w swoich wystąpieniach wskazywali na niezbędność edukacji młodego pokolenia z zakresu przedsiębiorczości, postrzegając młodzież jako przyszłych partnerów do budowania biznesu. Przybyli na konferencję uczniowie szkół ponadpodstawowych województwa świętokrzyskiego zostali zapoznani z możliwościami tworzenia własnego biznesu, a także korzyściami płynącymi z pozyskania jak najszerszej wiedzy na etapie edukacji szkolnej w kontekście biznesu własnego bądź partnerstwa w biznesie.

Konferencję uatrakcyjnił konkurs prowadzony w systemie online – Świętokrzyscy Mistrzowie Przedsiębiorczości – zakończony wręczeniem atrakcyjnych nagród. Wydarzenie spotkało się z ogromnym zainteresowaniem ze strony młodzieży. W rozmowach kulturalnych zarówno prelegenci, jak i zaproszeni goście, wskazywali trafność zmiany, biorąc pod uwagę, że reforma systemu oświaty z 8 stycznia 1999 r. zakładała wprowadzenie szkół ponadgimnazjalnych od 1 września 2002 r. po likwidacji większości zasadniczych szkół zawodowych, natomiast kształcenie zawodowe miało przejść do szkół pomaturalnych czy edukacji akademickiej. Nastąpił w rezultacie zmierzch szkolnictwa zawodowego na korzyść szkolnictwa ogólnokształcącego. Tym samym na rynku dał się zauważyć wyraźny deficyt młodych przygotowanych technicznie pracowników, nie mówiąc o ich gotowości do podjęcia działań biznesowych. Obecnie treści zawarte w podstawie programowej zmierzają do zwiększania kompetencji w zakresie przedsiębiorczych postaw młodych ludzi.

Szymon Baumel, wicedyrektor ds. pedagogicznych ŚCDN w Kielcach.
Fot. A. Dziwerek

Należy także wziąć pod uwagę, co było przedmiotem wystąpień części prelegentów, że obecnie na rynku dostępnych mamy wiele programów pomocowych dla osób, które chcą uruchomić własny biznes. Są to inicjatywy wspierające nie tylko ze względu na szereg zaproponowanych ulg, zwolnień ze zobowiązań, ale także uruchamiających środki finansowe do realizacji zamierzonych celów. W większości to dofinansowania bezzwrotne uruchamiane na podstawie biznesplanów. Stąd też szkoły i przedsiębiorcy z dużą nadzieją postrzegają nadchodzącą zmianę, widząc ogromną potrzebę rozwoju rynku (biznesu) poprzez obecność i dostępność młodych ludzi przygotowanych do wyzwań w życiu zawodowym, a także w przyszłości do poszerzenia swoich kompetencji na uczelniach wyższych.

Doniosłość konferencji zorganizowanej z inicjatywy konsultantek ŚCDN w Kielcach – Małgorzaty Jas, kierownika Pracowni Doskonalenia Kadry Kierowniczej i Doradztwa Metodycznego oraz Izabeli Juszkiewicz, kierownika Pracowni Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej i Edukacji Zawodowej – podkreślają również podziękowania nadesłane przez Piotra Mazurka pełnomocnika Rządu ds. polityki młodzieżowej, Marszałka Województwa Podkarpackiego Władysława Ortyla oraz Wojewodę Podkarpackiego Ewę Leniart.

Konferencja
„Zostań
w Ojczyźnie! Bądź
nowoczesnym
przedsiębiorcą”,
EkonomTV, film

Podziękowanie
Piotra Mazurka,
pełnomocnika
Rządu
ds. polityki
młodzieżowej

Podziękowanie
Marszałka
Województwa
Podkarpackiego
Władysława Ortyla

Podziękowanie
Wojewody
Podkarpackiego
Ewy Leniart

Szymon Baumel
wicedyrektor ds. pedagogicznych ŚCDN

JAK ZAPALIĆ PŁOMIEŃ w młodych ludziach?

Rozmowa z Zuzanną Piasecką, prezesem Fundacji Empiria i Wiedza

Izabela Juskiewicz: Jak z perspektywy własnych doświadczeń definiuje Pani przedsiębiorczość? Zastanawiam się, czy do bycia przedsiębiorczym trzeba się urodzić, czy przedsiębiorczość można w sobie rozwijać.

Zuzanna Piasecka: Jak pisał Robert Kiyosaki w *Bogaty ojciec, biedny ojciec*: „Strach przed byciem innym niż pozostali ludzie uniemożliwia większości szukania nowych sposobów rozwiązywania swoich problemów”. Młodzi ludzie mają potencjał i chęci do poszukiwania ścieżek rozwoju. To, co czyni różnicę, to wytrwałość, która nie pozwala poddawać się przy kolejnych próbach. Ważne, aby nie rezygnować z wybranej ścieżki przy pierwszym potknięciu. Przedsiębiorczość jest więc cechą, która kształtuje się w samoświadomości swoich mocnych stron i rozwija wraz z doświadczeniem.

I.J.: Z badań Mastercard Index of Women Entrepreneurs (MIWE 2020) wynika, że Polki są jednymi z najbardziej przedsiębiorczych na świecie pod względem zakładania firm. Z czego Pani zdaniem może wynikać potencjał kobiet jako liderek i jakich umiejętności mogą od nich nauczyć się mężczyźni?

Z.P.: Nowa rzeczywistość zaprasza nas do rozwijania nowych kompetencji, które osadzają się na poszerzaniu świadomości, głębszym rozumieniu, wykorzystywaniu percepcji do skutecznego działania. Kobietom nie można odmówić postawy ciekawości tym, co się wydarza, wyczuwania chwili obecnej. Mają to w swojej naturze. Wykorzystywanie intuicji i naturalnej kreatywności

to elementy ich życia codziennego. Działają w zaufaniu do siebie i świata, tworzą społeczności. Nie wiem, czy można się tego nauczyć, ale można na tym budować. Kobiety, które mają dostęp do swojego potencjału, są widoczne. Świetnie wpisują się w biznesowe modele ze swoim nieszablonywym podejściem. Tworzą unikatowe firmy lub budują inspirujące zespoły wewnątrz organizacji.

I.J.: W trakcie naszego spotkania na konferencji dużo mówiła Pani o odwadze. Jakie cechy powinni posiadać ludzie przedsiębiorczy? Które z nich wskazałaby Pani jako istotne?

Z.P.: Przedsiębiorczość związana jest z ryzykiem, a ryzyko z odwagą jego podejmowania. Można posiadać wiedzę ekspercką w jakimś temacie, mieć wyjątkowe umiejętności techniczne, manualne, ale nie mieć wystarczającej odwagi do wyjścia z tymi talentami do świata. Nie oznacza to jednak, że dobry menedżer-przedsiębiorca nie ma żadnych obaw, kiedy podejmuje decyzje. Sztuką jest identyfikowanie zagrożeń zanim powstaną i umiejętność szybkiego reagowania na zmieniające się otoczenie. Myślę również, że dodatkową cechą wspierającą przedsiębiorczość jest otwartość na zmiany i szybkie uczenie się. Żyjemy w czasach, w których wiedza nie jest dana nam raz na zawsze, a umiejętność pozyskiwania informacji ze sprawdzonych źródeł, wyciąganie wniosków i prognozowanie, dają przewagę każdemu, kto myśli o biznesowym rozwoju.

Zuzanna Piasecka (trzecia od lewej) podczas panelu dyskusyjnego. Fot. M. Głębocka

Młodzież świętokrzyskich szkół ponadpodstawowych podczas konferencji. Targi Kielce, 22 XI 2022 r. Fot. M. Głębocka

I.J.: Jakie rekomendacje dotyczące rozwoju dałaby Pani młodym ludziom?

Z.P.: Należy nauczyć się opowiadać swoją historię. Mój ulubiony trik w mówieniu o sobie dobrze to zamiana przymiotników na czasowniki. Zamiast jestem ambitny czy ambitna i kreatywna lub kreatywny, maluję obrazy. Paradoksalnie mówienie o sobie dobrze nie jest mówieniem o sobie, a o wartościach. Te historie muszą rezonować. W rozwoju swojej kariery warto podążać za spójnością z własną osobowością i wartościami. Warto szukać inicjatyw, które wspierają nasze zainteresowania i angażować się w nie. Fundacja Empiria i Wiedza działa cały czas blisko młodych ludzi i jej misją jest wspieranie nieustannego rozwoju, promowanie wybitnych jednostek, dawanie światła w obszarach, które go potrzebują, aby zmieniać jakość polskiej edukacji. Tak więc jeżeli ktoś prowadzi własne badania, a blokuje go brak eksperckiego oka czy funduszy, to może je u nas otrzymać. Jeżeli ktoś ma pasję, uczy się dobrze i pisze własne prace, to może zgłosić się do naszego programu stypendialnego.

I.J.: „Pracownik czy pracodawca? Zostać czy wyjechać?” – między innymi tak postawione pytania pojawiały się podczas paneli dyskusyjnych odbywających się w czasie konferencji „Zostań w Ojczyźnie! Bądź nowoczesnym przedsiębiorcą”. Co determinuje decyzje młodych ludzi i jak dorośli mogą na nie wpływać?

Z.P.: Pokolenie młodych ludzi inaczej patrzy na rynek pracy i pracodawców niż ich starsi koledzy, którzy są już na nim obecni. Mówi się, że kluczowymi czynnikami wpływającymi na ich decyzje są równowaga pomiędzy życiem osobistym a pracą oraz poczucie sensu. Młody człowiek nie zaangażuje się w inicjatywy, w które nie wierzy. Jeżeli cele i kierunek współpracy nie będą transparentne, osoby takie nie mają problemu ze zmianą zatrudnienia. Nie ma już opartego na społeczności przywiązania, jakiego doświadczaliśmy wcześniej. Nowe technologie i media

społecznościowe przeniosły nas do Internetu. Dostępna stała się praca zdalna z dowolnego miejsca w kraju czy za granicą. Możemy jednak podejmować próby angażowania ludzi na miejscu. Dając poczucie przynależności, wsparcia i kierunkowego rozwoju, zapewniamy im miejsce, którego potrzebują. Wsłuchanie się w potrzeby młodego pokolenia zmienia optykę na ich potrzeby i wprowadza w organizacjach ewolucyjne zmiany, które są potrzebne nam wszystkim.

I.J.: „Wiedza to paliwo, które pozwala zwykłym ludziom, na osiągnięcie rzeczy niezwykłych...” – to zdanie przewodnie, hasło, jakie można znaleźć na stronie Fundacji, której jest Pani prezesem. Myślę, że może stanowić doskonale podsumowanie naszej rozmowy. Co ono oznacza dla Pani?

Z.P.: W klasycznym pojęciu przestrzeni Isaac Newton wskazuje, że „absolutna przestrzeń w swojej własnej istocie, bez związku z czymkolwiek zewnętrznym, pozostaje zawsze podobna i nieporuszona”. Podobnie rzecz ma się z wiedzą, która sama w sobie jest nieporuszona. Potrzeba jej paliwa, ludzkiej myśli, która wznieśie ją na wyżyny, zderzy z odmiennymi poglądami, wystawi na próbę czasu. Tak pojmowana wiedza czyni ze zwykłych ludzi naukowców, badaczy, przedsiębiorców, twórców start-upów i prezesów. W Fundacji Empiria i Wiedza zapalamy płomień w zwykłych ludziach i wydobywamy to, co w nich najlepsze.

J. Fazlagić, *Jak efektywnie rozwijać potencjał innowacyjności i przedsiębiorczości młodych ludzi – fakty, dowody, szanse, wyzwania*, prezentacja PDF

Rozmawiała
Izabela Juszkievicz
konsultantka ŚCDN

Młodzi na ŚCIEŻKACH PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Dla młodych Polaków przedsiębiorczość ma wiele twarzy. Inspirując się badaniem *Młodzi a przedsiębiorczość* wykonanym przez Fundację Stocznia w 2021 r.¹, można wskazać, że istnieje rozdział między przedsiębiorczością pojmowaną jako prowadzenie działalności gospodarczej a przedsiębiorczością rozumianą jako dążenie do własnego rozwoju, pozyskiwania wiedzy i nowych kompetencji nie tylko w ramach edukacji. Interesujące okazuje się to, że przedsiębiorczość kojarzona jest z sylwetką i cechami poszczególnych osób. Młodzi biorący udział w badaniu wskazują, że bycie przedsiębiorczym to przede wszystkim posiadanie wiedzy i umiejętności. Wyraźnie więc widać, jak duża jest rola szkoły w kształtowaniu postaw przedsiębiorczości. We wspomnianym raporcie wśród najważniejszych cech określających osoby przedsiębiorcze pojawiały się następujące umiejętności i działania: dostosowanie się do zmieniających się warunków, radzenie sobie w każdej sytuacji, skłonność do podejmowania ryzyka, poświęcanie się pracy, dążenie do osiągnięcia sukcesu, dostrzeganie sytuacji stwarzających okazje, pomaganie innym.

W jaki sposób wzmacniać to, o czym mówią młodzi ludzie? Jakie działania podejmować na poziomie edukacji?

Na te oraz inne pytania szukaliśmy odpowiedzi podczas wyjątkowego wydarzenia – konferencji „Zostań w Ojczyźnie! Bądź nowoczesnym przedsiębiorcą”, która odbyła się 22 listopada 2022 r. w Centrum Kongresowym Targów Kielce. Organizacją wydarzenia przez Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach była możliwa dzięki współpracy z Fundacją Empiria i Wiedza oraz Konsorcjum Publicznych Wojewódzkich Placówek Doskonalenia, które tworzą: Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli, Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli oraz Lubelskie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Honorowe patronaty wydarzeniu przyznali: Prezes Rady Ministrów Mateusz Morawiecki, Minister Edukacji i Nauki Przemysław Czarnek, pełnomocnik Rządu ds. polityki młodzieżowej Piotr Mazurek, Minister Rodziny i Polityki Społecznej Marlena Maląg, Marszałek Województwa Świętokrzyskiego Andrzej Bętkowski, Wojewoda Świętokrzyski Zbigniew Koniusz, Kuratorium Oświaty w Kielcach, Prezydent Miasta Kielce Bogdan Wenta i Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Zaproszeni zostali nauczyciele szkół ponadpodstawowych wraz z uczniami. Dla każdego pojawiła się przestrzeń do czerpania inspiracji i rozwoju. Wszyscy mogli wysłuchać wykładu prof. Jan Fazałagicia z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu *Jak efektywnie rozwijać potencjał innowacyjności i przedsiębiorczości młodych Polaków – fakty, dowody, szanse i wyzwania*. Podkreślono pojawienie się w szkołach ponadpodstawowych przedmiotu – biznes i zarządzanie, który w swoich założeniach zwraca uwagę na rozwój kompetencji niezbędnych w XXI w. Jako cel jego wprowadzenia podaje się wyposażenie młodych ludzi w kompetencje 4K (komunikacja, krytyczne myślenie, kooperacja, kreatywność),

umiejętności gospodarowania własnym budżetem oraz rozwijanie kompetencji miękkich. Uczniowie mieli możliwość udziału w quizie dotyczącym nowego przedmiotu. Zadania konkursowe zostały przekazane uczestnikom za pośrednictwem linku i kodu QR do wykonania na telefonach komórkowych. Zwieńczeniem konkursu były atrakcyjne nagrody dla uczniów ufundowane przez Fundację Empiria i Wiedza². W ramach konferencji uczestnicy mieli również możliwość wzięcia udziału w wybranym panelu dyskusyjnym z udziałem naukowców, świętokrzyskich przedsiębiorców oraz przedstawicieli Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego. Poruszono wątki dotyczące czynników warunkujących rozwój przedsiębiorczości, niezbędnych kompetencji czy umiejętności oraz realizowanych w województwie świętokrzyskim działań, które mają na celu zatrzymanie młodzieży w naszym regionie. O tym, jak paneliści inspirowali świętokrzyskich uczniów, można przeczytać w dalszej części „Inspiracji”.

Wydarzenia, takie jak przeprowadzona konferencja, stanowią doskonałe uzupełnienie działań, które można zaoferować uczniom w zakresie rozwijania w nich cech przedsiębiorczych, ale też pozyskiwania wiedzy z tego zakresu. Kontakt z ludźmi sukcesu, możliwość rozmowy czy też poznania doświadczeń w budowaniu własnej marki, to unikatowe doznania, które mogą stać się inspiracją do rozwoju dla uczniów województwa świętokrzyskiego. Warto przywołać słowa psychologa i wykładowcy akademickiego Jacka Walkiewicza: „W psychologii jest takie pojęcie »błysk«, to jest moment, kiedy człowiekowi w głowie się wszystko zmienia, kiedy nagle dociera do niego coś, co było oczywiste [...], ale teraz nabrało innego wymiaru”. Można więc zaryzykować stwierdzenie, że tego typu wydarzenia mają szansę stać się dla młodych opisywanym „błyskiem” otwierającym nowe możliwości.

Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach doклада wszelkich starań, aby szkolić zgodnie z aktualnymi potrzebami edukacji, a nawet je wyprzedzać. Zapraszamy do śledzenia naszej oferty i organizowanych spotkań w celu wspierania rozwoju młodych ludzi w województwie świętokrzyskim. Jak powiedział Benjamin Franklin: „Inwestycja w wiedzę, to najlepszy interes”.

Wywiad – Fabryka bombek GMC,
dr Lucyna Gozdek, film

Wywiad – Fundacja DOGadanka,
Aleksandra Bąk, film

Izabela Juszkiewicz
konsultantka ŚCDN

¹ J. Wiśniewski, M. Adamowicz, W. Gąsior, *Młodzi a przedsiębiorczość. Możliwości, wyzwania, bariery (COVID), oczekiwania i potrzeby młodych – raport z badania*, Warszawa 2021.

² Fundacja Empiria i Wiedza [online:] <https://empiriawiedza.pl/> (dostęp: 12 kwietnia 2023).

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ młodych w Świętokrzyskiem

- Jakie czynniki warunkują rozwój przedsiębiorczości młodych ludzi?
- Jakie umiejętności, kompetencje i inne zasoby są niezbędne, aby być przedsiębiorczym?
- Co możemy zrobić, aby zatrzymać młodych i przedsiębiorczych ludzi w naszym regionie?

Perspektywa przedstawicieli nauki i edukacji

Jan Fazlagić, prof. dr hab. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, prof. zwyczajny nauk ekonomicznych: Odpowiadając na pytanie, czy będąc w wieku szkolnym, planowałem już swoją przyszłość, muszę stwierdzić, że trudno tu o analogię do sytuacji współczesnej młodzieży. Chodziłem do liceum w latach osiemdziesiątych. Wówczas szczytem osiągnięć był komputer ZX Spectrum czy trzeci kanał telewizji. Dzisiaj jest wiele źródeł informacji o tym, co robią inni i co można robić w dorosłym życiu. Przy takiej różnorodności możliwości kłopotem może okazać się wybór. Moim zdaniem stanowi to jednocześnie szansę, jak i zagrożenie. Z jednej strony wspólcują ludziom młodym, z drugiej – zazdroszczę. Gdybym żył w świecie YouTube'a, to być może byłbym kimś innym.

Pytanie, które pojawia się często w przestrzeni publicznej, dotyczy definiowania sukcesu. Jedni mówią, że sukcesem jest bycie szczęśliwym, inni powiedzą, że to, co świat o tobie mówi. Ludzie mają różne potrzeby. Według jednej z teorii psychologicznych ludzi można podzielić na trzy grupy. Do pierwszej należą ci, którzy chcą budowania relacji, do drugiej, którzy pragną władzy, zaś trzecią stanowią ludzie, którzy marzą o osiągnięciach. Jeśli czujecie, że są dla was ważne osiągnięcia, to sukcesem będzie mieć na półce dyplomy czy puchary. Jeśli jesteście nastawieni na budowanie relacji, to macie dużo znajomych, jesteście lubiani w środowisku. Ci, którzy chcą mieć władzę, zajmują wysokie stanowiska, np. marszałka, kierownika. Wszystkie te perspektywy są dla mnie ważne w życiu, a sukcesem jest mieć chociaż część z tych pól, porażką, gdy chociaż jedno z tych pól pozostaje puste.

Symbolem zmagania osoby kreatywnej w społeczeństwie jest dla mnie zebra. Przypadkowo odkryto, że ubarwienie zebry nie jest kolorem maskującym. Kiedy jednak badacz życia zebra nazwał jedną z nich, wtedy zwierzę to zostało natychmiast pożarte przez lwy. Stado zebra dla lwa jest jedną wielką masą, nie potrafi odróżnić pojedynczych osobników. Z zebrawi jest podobnie jak z osobami kreatywnymi. Są one narażone na niebezpieczeństwo wyróżniania się w społeczeństwie.

Łukasz Cieślik, dr nauk humanistycznych: Raporty *Poza horyzont. Kurs na edukację. Przyszłość systemu rozwoju kompetencji w Polsce* oraz *Model polityki edukacyjnej – EDUKACJA 2030+* to dokumenty, których jestem współtwórcą. To perspektywa trochę naukowa, trochę urzędowa, przygotowana dla Ministerstwa Rozwoju oraz Ministerstwa Edukacji i Nauki. To są dyskusje

o rzeczach ważnych z punktu widzenia teraźniejszości i przyszłości naszego kraju. Cieszę się, że mam możliwość spotkać się z młodymi ludźmi, od których zależy przyszłość. O tym dyskutujemy w ministerstwach. Swoją definicję postawy przedsiębiorczej zacząłbym od tego, że jest to przede wszystkim wiara, że ja mam wpływ na rzeczywistość, na to, co mnie otacza. Być może jako ludzie młodzi macie jeszcze ograniczone doświadczenie wpływania na rzeczywistość, ale z biegiem lat zyskacie poczucie coraz większej sprawczości, także dzięki otwartości, odwadze i pasji. Postawy są dzisiaj kluczowe. To jest to, jak przychodzi nam się konfrontować z niezwykle trudnymi wyzwaniami, jak reagujemy, jak sobie wzajemnie pomagamy, czy jesteśmy wrażliwi na swoje potrzeby. To jest też ważny kontekst.

Przywołam wyniki diagnozy społecznej z 2015 r. mówiące o tym, że nasz kraj, społeczeństwo, w takim wymiarze społeczno-gospodarczym nie będzie w stanie dalej się rozwijać, jeśli nie nauczymy się wzajemnie współpracować, mieć do siebie większe zaufanie, jeśli nie będziemy przywiązywać dużej wagi do tego, co stanowi nasze dobro wspólne. Możemy dyskutować w wymiarze indywidualnym, czym jest przedsiębiorczość, ale musimy jednak pamiętać, że od tego, jak wzajemnie budujemy swoje relacje, jak troszczymy się o naszą wspólnotę na poziomie lokalnym, regionalnym, narodowym, będzie naprawdę zależeć bardzo wiele. Na to potrzeba młodych ludzi uczulić, ale uważam, że nie trzeba przekonywać. Im człowiek jest młodszy, tym bardziej jest świadomy tego, że życie ma wymiar relacyjny. O tym pamiętajcie bez względu na okoliczności – czym będziecie się zajmować, gdzie będziecie studiować. Dbajcie, bo w tym jest potencjał zwłaszcza w kontekście wyzwań, rzeczywistości VUCA, która jest niepewna, niejasna, niejednoznaczna i przede wszystkim nieprzewidywalna. Z teoretycznego punktu widzenia wiemy, że szkoła dobrze przygotowuje do przyjęcia wiedzy, umiejętności, natomiast w mniejszym stopniu mamy czas, miejsce i przestrzeń do tego, by rozwijać swoje zdolności interpersonalne, intrapersonalne. Możecie to też robić poza szkołą. Będzie to procentować w życiu. Myślę, że te elementy należy kształtować w każdej aktywności – sportowej, artystycznej, naukowej. Z pewnością macie różne zainteresowania. Bądźcie wierni pasjom, które odkrywacie w sobie – nieraz wcześniej, czasem nieco później – bo nigdy nie jest za późno.

Krzysztof Staruch: Jestem przede wszystkim nauczycielem i wieloletnim dyrektorem szkoły średniej, krótko jestem dyrektorem placówki doskonalenia nauczycieli. Mam uczyć nauczycieli, a to jest zadanie trudne. Patrząc z perspektywy wielu lat

pracy – jestem w komfortowej sytuacji, uczniowie są zawsze w gorszej, bo muszą odpowiadać na pytania, których wcześniej nie znali – powiem, że to kim zostaniemy, jest bardzo ważne w życiu, ale jeszcze ważniejsze, jacy będziemy, na kogo możemy liczyć, w jaki sposób, co jest w życiu najważniejsze. James Dobson napisał książkę *Jak budować poczucie własnej wartości w swoim dziecku?* Dla mnie moje dziecko na trzecim roku studiów czy mające już 28 lat wciąż jest dzieckiem. Budowanie poczucia wartości własnej u dziecka rozpoczyna się w przedszkolu, w szkole podstawowej. Zadaniem nauczyciela jest pokazanie dobrych stron ucznia, umiejętności, zdolności. Nie zawsze nam wszystko wychodzi, ale ważne, żebyśmy wiedzieli, jakie są nasze słabe strony, żebyśmy od dziecka czuli, że możemy w życiu coś osiągnąć.

Przyzwyczailiśmy się do tego, że żeby osiągnąć sukces trzeba być wzorowym uczniem, mieć jak najwyższe wyniki w nauce i w dodatku być pięknym i młodym. Na pewno czytaliście ostatnie publikacje. Rafał Zdrojkowski stracił około trzyestu tysięcy, bo chciał otworzyć w Warszawie „Rykowski”, taką słynną imprezownię, ale mu nie wyszło. Łatwiej mu było podjąć kawałek i zacząć od nowa.

Inaczej jest wśród ludzi, którzy potknęli się mocniej. Ważne okazuje się też, jak to w 2016 r. w swojej publikacji opisał Arkadiusz Bańka, mówiąc o tak zwanej samoskuteczności, aby spojrzeć na swoje życie. Jeżeli coś mi nie wyszło, to może trzeba się nauczyć lepiej, może trzeba nawiązać lepsze kontakty z rówieśnikami. Przede wszystkim należy wierzyć w siebie. Młody człowiek przy wsparciu osób dorosłych, rodziny, powinien uwierzyć w siebie. Oczywiście czynniki środowiskowe mają ogromny wpływ, czyli to gdzie urodziliśmy się, z jakiej rodziny pochodzimy, jakie mamy do dyspozycji środki finansowe. Zwróćcie uwagę, że bardzo dużo inwestycji, firm jedno- dwuosobowych zaczęło od małych kroków i od pomysłów. To, co dzisiaj pokazał w prezentacji pan prof. Jan Fazlagić, w 1608 r., kiedy powstały pierwsze osady w Stanach Zjednoczonych i kiedy budowali je Polacy, u nas był to XVII w. – wojen i XVI w. – wielkiego rozkwitu. Startowaliśmy z różnych pułapów. Tu już był potężny kraj – od Morza Czarnego do Bałtyku, a tam dopiero zaczynali. Ale wiara ludzi, że mogą więcej, że właściwie polegają tylko na sobie, doprowadziła do takiego rozwoju.

Jeśli chodzi o podejmowanie działań, bycie przedsiębiorczym, to samo próbowanie jest istotne. Pracujemy z nauczycielami i podpowiadamy, co jest sukcesem. Dla mnie osiągnięciem jest to, że spróbowałem. Wielu rzeczy nie udało mi się zrobić, ale też wiele zakończyło się sukcesem. Miałam szansę na podstawie testu Gallupa zobaczyć swoje predyspozycje i zrozumieć, dlaczego wiele mi się nie udało. Absolutnie nie uważam tego za porażkę. Paradoxeem chyba jest to, że z takich sytuacji wynosimy najwięcej dla siebie.

Mocno wierzę w to, że potencjał młodzieży jest ogromny i ich pomysły są wspaniałe. Dlatego chylę czoła przed Fundacją Zwolnieni z Teorii Ewy Siemińskiej, że daje młodym ludziom możliwość spojrzenia na własne sprawy. W mojej szkole próbowałem kiedyś działać przez osoby dorosłe. Oddanie uczniom pewnej przestrzeni skutkuje bardzo dobrymi efektami. Telewizja szkolna powstała tylko i wyłącznie dzięki uczniom, przy wsparciu nauczyciela, który się trochę na tym znał.

Myślę, że to spotkanie jest ważne, bo wcześniej czy później młodzi nas zastąpią. Tu rosną grusze przy domu waszej babci, tu jest wasze miasto, dlatego warto zostać w Ojczyźnie i warto myśleć, jak ją budować.

Krystyna Wróblewska: Przez wiele lat byłam przedsiębiorcą – razem z mężem prowadziliśmy swoją własną działalność gospodarczą, a dzisiaj taką działalność prowadzi mój syn. Wiem, że na sukces trzeba bardzo ciężko pracować, nie przychodzi bez pracy, a połowiczne sukcesy bardzo źle się kończą. Kluczowe jest, żeby całe życie mieć marzenia. Od najmłodszych lat miałam marzenia, a dzisiaj pragnę, aby młody człowiek, który kończy szkołę, umiał dobrze radzić sobie w gospodarce wolnorynkowej. Jedni pójdą na studia, inni będą prowadzili własną działalność gospodarczą, a jeszcze inni znajdą pracę gdzieś na etacie, a więc każdy odnajdzie swoją drogę życiową.

[...] Pełniłam wiele funkcji społecznych, ale to wynikało z moich poszukiwań. Kiedy mieliśmy z małżonkiem sieć sklepów, chcieliśmy, żeby to były takie placówki, w których czuliśmy się dobrze jako klienci. Dlatego też chciałabym, żeby nasza polska szkoła była taką szkołą, gdzie każdy dobrze się czuje. Osoby reprezentujące Sejmik Młodzieżowy Województwa Świętokrzyskiego już dziś uczą się, czym jest władza i ciężka praca. To niezwykle ważne.

Pracowałam, pełniąc wiele ról i piastując różne stanowiska. Doświadczenie to poszerzyło moje spojrzenie na edukację. Trudna była praca w parlamencie w Komisji Edukacji i udział w tworzeniu reformy systemu edukacji. Zawsze moim marzeniem było, aby młodzi ludzie mieli w szkole taki przedmiot, który pomoże im zdobyć kompetencje przedsiębiorcze. Były wprawdzie podstawy przedsiębiorczości, ale dzisiaj już sama nazwa „biznes i zarządzanie” daje moc do działania. Przedmiot ten wejdzie do szkół od 1 września 2023 r.

Uczestniczcie w spotkaniu ze wspaniałymi przedsiębiorcami, ludźmi sukcesu. Jednak bardzo często te sukcesy rozpoczynały się w garażu. Były to jednoosobowe działalności gospodarcze ludzi, którzy mieli jakieś pomysły i je realizowali. Kiedyś mądry człowiek powiedział, że trzeba zakładać fundacje, stowarzyszenia. Moja rada jest taka: możecie już teraz, kiedy jesteście w szkole ponadpodstawowej, jako młodzi ludzie rozwijać trzeci sektor. Wówczas będzie tak, jak w swoim wykładzie mówiła pani z Fundacji Zwolnieni z Teorii, że ma swoje projekty, swoje działania i dzięki temu może mieć na coś wpływ. O tym wszystkim będziecie rozmawiać na przedmiocie biznes i zarządzanie. Bardzo ważne są inicjatywy oddolne, czyli każdy z was ma szansę dać coś swojego i spełniać swoje marzenia. Jeżeli nie możesz zostać prezesem, bo nikt cię od razu w tej roli nie zatrudni, to zrób sam siebie prezesem w swoim stowarzyszeniu. Spróbuj, dasz radę!

Warto przeczytać książki pana prof. Jana Fazlagicia i nauczyć się, jak zarządzać, jakie cechy powinien mieć przedsiębiorca, co powinien robić, żeby odnieść sukces. Nie zawsze jest tak, że osiągnięcie ten sukces za pierwszym razem. Bardzo często trzeba ponieść porażkę, mówiła o tym pani Lucyna Gozdek. Na sukces pracuje się latami. Uczcie się, działajcie w różnych fundacjach, stowarzyszeniach, wolontariacie, żebyście po prostu zobaczyli, jak wygląda ciężka praca. Jesteście otwarci na świat, uczestniczcie w międzynarodowych projektach, wyjeżdżacie za

granicę. Podpatrujcie najlepszych, bierzcie sprawy w swoje ręce. Co dokładnie jest sukcesem? Każdy musi sobie na to pytanie odpowiedzieć sam. Na pewno sukces przyjdzie, jeżeli będziecie ciężko pracować. Pracujcie w zespołach, bo wtedy jest łatwiej. Życzę sukcesu i spełnienia marzeń.

[...] Pokażę takie trzy rzeczy: temperówka, ołówek i gumka. Dlaczego? Kiedy uczyłam w szkole, to zawsze zadawałam swoim uczniom jakąś książkę do przeczytania. Sama byłam pod wrażeniem książki Paulo Coelho *Być jak płynąca rzeka*. Jest tam opowiadanie o ołówku pokazujące więź międzypokoleniową między babcią a wnuczką. Warto korzystać z doświadczeń swoich dziadków. Oni naprawdę wam dobrze życzą i mają wiele do powiedzenia.

Babcia, która pisze coś ołówkiem, opowiada swojemu wnukowi, że kiedyś da mu ten ołówek, żeby mu przypominał pięć najważniejszych prawd o życiu. Po pierwsze możesz dokonywać wielkich rzeczy, ale pamiętaj, tak jak ołówkiem kieruje ręka, tobą kieruje dłoń Boga i pamiętaj, żeby z tą dłonią współpracować. Po drugie czasem musisz przerwać pisanie i użyć temperówki. Ołówek trochę ucierpi z tego powodu, ale potem będzie miał ostrzejszą końcówkę. Nauczysz się cierpienia, bo ono jest potrzebne, żeby później być dobrym człowiekiem. Po trzecie ołówek można wytrzeć gumką. Możemy więc dokonywać poprawek i musimy w życiu się zmieniać. Ważne, aby wsłuchać się w to, co jest w tobie. Ołówek zawsze pozostawia po sobie ślad. To, co w życiu robicie, zawsze pozostawi jakiś ślad, więc warto być dobrym człowiekiem i warto walczyć o swoją przyszłość.

Grzegorz Małkus: Zacznę od przypomnienia eksperymentu, który omówił na wykładzie pan prof. Fazlagić. Chodzi o eksperyment profesora Waltera Mischela z Uniwersytetu Stanforda, potocznie nazywany „testem pianki”. Dzieci, które wykazały się cierpliwością i poczekały ze zjedzeniem słodczy, miały w późniejszym życiu mniejsze problemy z zachowaniem, a także lepiej radziły sobie ze stresem. Taka cecha charakteru, jak na przykład cierpliwość, pozwoliła dzieciom robić kariery i dojść do swego rodzaju sukcesu. Mam nadzieję, że cierpliwie słuchając, reprezentujecie tę cechę i kiedyś w przyszłości będziecie osiągać sukcesy, z których przyjdzie wam czerpać satysfakcję i zadowolenie.

[...] Zawsze pracowałam z ludźmi, także z młodymi. Bardzo lubię i kocham moją pracę, bo uważam, że w każdym człowieku jest jakiś brylant. Trzeba umieć to zauważyć i cierpliwie nad nim pracować, żeby go wydobyć i oszlifować. To jest zadanie dla mentora, lidera, osoby, która kieruje grupą, jednostką czy jakąś firmą, bo w każdym człowieku tkwi jakiś potencjał. Oczywiście, nie z każdego od razu da się go wydobyć, ale ta cierpliwość kiedyś będzie nagrodzona. Także w swojej pracy staram się tak ukierunkowywać ludzi, żeby osiągalni sukcesy. Daje mi to najwięcej satysfakcji.

W Ochotniczych Hufcach Pracy też się tak dzieje, ponieważ ostatnio podjęte przez nas działania przynoszą wiele korzyści młodym ludziom. Mamy obecnie w naszych jednostkach prawie trzy tysiące młodych ludzi, którymi się zajmujemy, którym doradzamy w różnych obszarach, zawodach, specjalnościach. Opiekujemy się też nimi na co dzień w ośrodkach całodobowych, pomagamy rozwiązywać problemy życiowe, wychowawcze, a także kłopoty

natury osobistej. Nie jest to proste zadanie, bo dzisiaj ludzie są zamknięci w sobie i rzadko dzielą się tym, co potrafią i co udaje się im osiągnąć. Trzeba też umieć słuchać i wyciągać wnioski, ukierunkować tak swoją pracę, działania, żeby ludziom pomóc osiągnąć sukces.

[...] Niekoniecznie potrzebny jest olbrzymi majątek do tego, żeby być kimś wielkim i osiągać sukcesy. Mam olbrzymie doświadczenie w pracy z osobami z niepełnosprawnością intelektualną, które osiągnęły sukcesy na igrzyskach światowych olimpiad specjalnych w wyniku długoletniej ciężkiej pracy treningowej. Na ziemi świętokrzyskiej nie ma stoku narciarskiego z prawdziwego zdarzenia, a mamy złotych medalistów na świecie. Na ziemi świętokrzyskiej nie mamy pola golfowego, a mamy złotego medalistę na zawodach ogólnopolskich w golfie. To świadczy o tym, że trzeba patrzeć na człowieka, na jego potencjał i wydobyć z niego brylant, żeby on osiągnął sukces i cieszył się sukcesem. Wówczas dla nas – opiekunów, trenerów – będzie to radość.

Magdalena Fogiel-Litwinek: Rozmawiamy dziś o przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość to zespół cech, takich jak: aktywność, mobilność, innowacyjność, umiejętność elastycznego przystosowania się do nowej sytuacji. Mając szesnaście lat, można i trzeba być przedsiębiorczym. Można w swojej szkole lub w miejscu zamieszkania zorganizować akcję charytatywną, zbiórkę na rzecz potrzebujących itd. Nabywa się wówczas pewne kompetencje, które są bardzo cenne dla młodych osób wchodzących na rynek pracy. Można startować do Sejmiku Młodzieżowego, rady młodzieży lub innej organizacji. Tacy młodzi ludzie są przedsiębiorczy, bo musieli coś zrobić, wyjść poza swoją strefę komfortu – zrobić plakaty, porozmawiać, przekonać do swoich propozycji inne, postronne osoby. To są kompetencje, które w późniejszym życiu można bardzo łatwo przekuć w sukces, jeżeli chodzi na przykład o założenie własnego przedsiębiorstwa czy firmy. Zachęcam wszystkich do tego, żeby się angażować, realizować marzenia i pasje. Jeżeli pierwszy krok jest trudny, żeby samemu wymyślić jakąś inicjatywę, to może warto przyłączyć się do tego, co robi kolega i koleżanka, a później następny krok, czyli samodzielne działanie, przyjdzie już łatwiej [...] Myślcie o sobie jako o osobach przedsiębiorczych, bo jeżeli robicie cokolwiek poza tym, co jest obowiązkiem szkolnym, to już jesteście przedsiębiorczy. Oznacza to, że świat stoi przed młodymi ludźmi otworem.

W województwie świętokrzyskim 96% firm to przedsiębiorstwa, które zatrudniają po kilka, kilkanaście osób. To one tworzą nasze PKB. Nie trzeba od razu zakładać firmy na tysiąc osób. Małe przedsiębiorstwa generują największe zyski. Nie wiem, czy bierzecie udział w programie „Młodzi przedsiębiorcy”. On jest realizowany w szkołach podstawowych i średnich. Podam przykład młodej dziewczyny z gminy Daleszyce, która założyła takie mikroprzedsiębiorstwo wirtualnie na lekcjach ekonomii w szkole średniej i tak się w to wciągnęła, że mając dziewiętnaście lat, założyła swoją firmę na terenie gminy Daleszyce. W tej chwili jest ona znana na całym świecie i sprzedaje żywność liofilizowaną. Aleksander Doba, który płynął kajakiem przez Atlantyk, miał tę żywność z Daleszyc. Większość alpinistów, którzy się wspinają, mają w plecaku żywność z Daleszyc. To jest dziewczyna z naszego regionu, która podjęła ryzyko i wykorzystała swoją szansę. Tak była odważna, że w tej chwili jest jedną z najlepszych na świecie. Proszę pamiętać, że ogranicza was tylko i wyłącznie wasza wyobraźnia.

[...] Proszę się nie nastawiać, że będziecie pracować w jednym zawodzie całe życie. Te czasy się już skończyły. To były czasy osób, które mają w tej chwili pięćdziesiąt-sześćdziesiąt lat. Proszę zapytać rodziców albo dziadków. Często było tak, że pracowali czterdzieści lat na jednym stanowisku pracy, w jednym zakładzie. W tej chwili w ciągu swojego życia zawodowego zmienia się pracę do kilkunastu razy i trzeba być otwartym na potrzebę doksztalcenia. Będąc młodym, warto chodzić na dodatkowe lekcje języka angielskiego czy inne dodatkowe zajęcia.

[...] Mam takie spostrzeżenie. Ryzyko jest nieodłącznym elementem naszego życia. Proszę pamiętać, że czasem jest tak, że okazje się nie powtarzają. Nam się może wydawać, że jest jeszcze za wcześnie, że jeszcze nie jesteśmy na to gotowi, ale jak jest okazja, to trzeba ją wykorzystać. Nie bójcie się tego. Ryzyko można minimalizować. Ja jestem tłumaczem języka niemieckiego. Jak pójść na konferencję, gdzie się mówi po niemiecku, to jest duże prawdopodobieństwo, że mi się powiedzie. Jeśli pójść na konferencję, gdzie mówi się po chińsku, to ryzyko, że mogę polec, jest o wiele większe. Teraz jest dla was najlepszy czas na

zdobywanie dodatkowych kompetencji – można się kształcić, wtedy minimalizujecie ryzyko w przyszłym życiu zawodowym.

[...] Jeśli chodzi o praktyki. Nasi uczestnicy chodzą do szkół branżowych, natomiast nie mają praktyk na terenie szkoły, czyli do egzaminów zawodowych przygotowują ich nie nauczyciele, ale przedsiębiorcy. Sto procent uczestników Ochotniczych Hufców Pracy praktyki zawodowe odbywa u przedsiębiorców. Ten system dualny jest coraz bardziej popularny. Myślę, że jest to dobry kierunek. W przyszłym roku będzie olbrzymi projekt realizowany przez Urząd Marszałkowski. Jeżeli ktoś nie chodzi do szkoły branżowej, a chce skorzystać z usług OHP, to też się może z nami skontaktować, ponieważ pośredniczymy w organizowaniu tzw. pracy krótkoterminowej, najczęściej wakacyjnej.

Monika Grądek: Przede wszystkim musimy dać młodzieży bardzo dużo wsparcia i możliwości rozwoju, zmiany kwalifikacji tak, żeby młodzi stali się konkurencyjni, mieli perspektywę rozwoju na naszym rynku pracy i zostali. Ochotnicze Hufce Pracy zajmują się właśnie takimi działaniami na rzecz młodych ludzi w regionie i walczymy o to, żeby zostawali w województwie, ponieważ młodzież to potencjał naszego województwa.

Jan Fazlagić – prof. dr hab. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. W 2019 r. otrzymał naukowy tytuł profesora zwyczajnego nauk ekonomicznych. Autor publikacji z zakresu zarządzania wiedzą, marketingu w oświacie, zarządzania samorządowego oraz kreatywności. Realizator kilkudziesięciu projektów badawczych i wdrożeniowych z zakresu zarządzania innowacjami, zarządzania strategicznego, rozwoju kompetencji i in. dla sektora publicznego i biznesu. W 2017 r. opracował na zlecenie Ministerstwa Rozwoju RP zalecenia i rekomendacje dotyczące organizacji polskiej oświaty na rzecz rozwoju kompetencji proinnowacyjnych w projekcie „Szkoła dla innowatora”. W latach 2019–2021 dyrektor Rady Programowej Akademii Menadżera Innowacji (AMI) Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości. W latach 2017–2021 ekspert Narodowego Instytutu Samorządu Terytorialnego. Autor wielu raportów i ekspertyz z zakresu edukacji, zarządzania wiedzą, innowacyjności oraz zarządzania kapitałem intelektualnym dla ministerstw i samorządów, m.in. dla Ministerstwa Rozwoju RP: *Raportu o Innowacyjności Polskiej Gospodarki* (2020), *Strategii Miasta Poznania 2020+*, *Polityki Oświatowej Miasta Poznania 2030*. Autor szesnastu książek, ponad trzystu artykułów naukowych i popularnonaukowych, rozdziałów w książkach oraz referatów. Lead Expert w programie URBACT III Komisji Europejskiej. Członek Think Tanku przy Prezydencji Miasta Poznania. Był konsultantem przy tworzeniu podstawy programowej przedmiotu biznes i zarządzanie. Kierownik projektu „Sztuczna inteligencja w edukacji” realizowanego przez Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie (2020–2022). Wykładał na prestiżowych studiach MBA New York University Stern. Hobby: historia wojskowości, techniki wojskowe, architektura, fortyfikacje. Więcej informacji na: www.fazlagic.pl.

Łukasz Cieślić – dr nauk humanistycznych w zakresie filozofii współczesnej, certyfikowany trener biznesu, dyrektor Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Od 2011 r. związany zawodowo z samorządem regionalnym i sektorem edukacji. Autor publikacji z literatury, filozofii, kultury i ekonomii społecznej. Członek zespołów badawczych oraz eksperckich przygotowujących m.in. raport *Poza horyzont. Kurs na edukację. Przyszłość systemu rozwoju kompetencji w Polsce*, a także *Model polityki edukacyjnej. Edukacja 2030+*.

Krzysztof Staruch – historyk, dyrektor Lubelskiego Samorządowego Centrum Doskonalenia Nauczycieli (LSCDN). Ukończył studia podyplomowe z zakresu zarządzania w oświacie, nadzoru pedagogicznego, wiedzy o społeczeństwie oraz przedsiębiorczości. Był nauczycielem, a przez szesnaście lat dyrektorem szkoły podstawowej i ponadpodstawowej. W ostatnich dwóch latach jego placówka doskonalenia realizowała projekty z funduszy europejskich na kwotę ponad trzech milionów złotych. W roku szkolnym 2021/2022 z oferty edukacyjnej LSCDN skorzystało ponad 27 tys. nauczycieli.

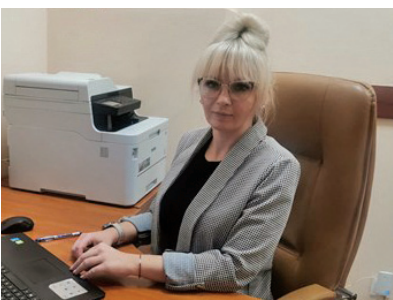
Krystyna Wróblewska – dyrektor Podkarpackiego Zespołu Placówek Wojewódzkich w Rzeszowie. Po ukończeniu studiów na kierunku historia w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Rzeszowie rozpoczęła pracę jako nauczyciel historii, by następnie pełnić funkcję doradcy metodycznego, wizytatora kuratorium. Objęła stanowisko wicedyrektora Departamentu Edukacji i Nauki w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Podkarpackiego. Sprawowała także funkcję dyrektora Podkarpackiego Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie. Angażuje się społecznie, pracowała m.in. jako radna Rady Miasta Rzeszowa w latach 2010–2014 oraz Poseł na Sejm RP VIII kadencji w latach 2015–2019. Organizowała pomoc humanitarną dla Ukrainy jako prezes Stowarzyszenia Kobiety Karpat. Dąży do integracji działań społecznych w skali międzynarodowej, ale jest również pasjonatką edukacji regionalnej. Ukończyła podyplomowe studia z zakresu MBA oraz zarządzania oświatą.

Grzegorz Małkus – nauczyciel, pedagog, wieloletni działacz społeczny, radny, Wojewódzki Komendant Świętokrzyskiej Wojewódzkiej Komendy OHP w Kielcach, prezes Świętokrzyskiego Oddziału Olimpiad Specjalnych, prezes Fundacji Dla Dobrej Skarżyska-Kamienna. Ukończył studia wyższe, wiele szkoleń i kursów kierunkowych z zakresu pedagogiki, pomocy społecznej i zarządzania. Współtwórca powiatowego szczebla samorządu terytorialnego. Od 1987 r. związany z ruchem Olimpiady Specjalne Polska. W latach 2007–2015 Pierwszy Zastępca Prezydenta Miasta Skarżysko-Kamienna.

Magdalena Fogiel-Litwinek – zastępca Wojewódzkiego Komendanta Świętokrzyskiej Wojewódzkiej Komendy Ochotniczych Hufców Pracy w Kielcach. Absolwentka lingwistyki stosowanej na Uniwersytecie Warszawskim, studiów podyplomowych z zakresu zarządzania oświatą oraz Master of Business Administration MBA, tłumacz przysięgły języka niemieckiego, egzaminator maturalny. W OHP w ramach podstawowej działalności ustawowej realizuje zadania z zakresu rynku pracy obejmujące doradztwo i poradnictwo zawodowe, pośrednictwo pracy krótko- i długoterminowej dla młodzieży bezrobotnej i poszukującej pracy oraz realizację kursów oraz szkoleń pozwalających na podniesienie bądź zdobycie nowych kwalifikacji zawodowych dostosowanych do potrzeb rynku pracy.

Monika Grądek – dyrektor Centrum Edukacji i Pracy Młodzieży w Kielcach. Z wykształcenia jest pedagogiem, ale świetnie odnajduje się w świecie cyfr, planowania i analizowania. Przez wiele lat zajmowała się projektami unijnymi z zakresu aktywizacji zawodowej. Prywatnie ceni spokój. Jest osobą bardzo rodzinną. Kocha zwierzęta, a jej wielką pasją to piłka nożna.

Perspektywa przedsiębiorców

Monika Knefel, dr nauk ekonomicznych: Chciałabym zachęcić was do przełamania tego, co w literaturze naukowej w odniesieniu do młodzieży opisywane jest jako płatki śniegu, które biernie spadają tam, gdzie je los poniesie. Ja jestem po liceum handlowym i po politechnice, kierunek zarządzanie i marketing. Miałam takie ambicje, żeby rozwijać się gdzieś dalej. Dostałam się na Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu i tam robiłam doktorat. Bardzo ważne jest, żebyście wiedzieli, co chcecie osiągnąć i konsekwentnie szli w tym kierunku. Chciałabym was zachęcić na swoim przykładzie.

Jeszcze w trakcie studiów brałam udział w różnych konkursach. Bardzo się cieszę, że gospodarze dzisiejszego spotkania organizują konkursy dla młodzieży, bo jest to jeden z elementów motywacyjnych. Warto, zwłaszcza laureatów, otoczyć opieką, wsparciem, aby zostali w naszym województwie. Wzięłam udział w konkursie „Studenci dla Kielc – Kielce dla studentów” na najlepszy biznesplan dla regionu. Napisałam biznesplan dla SPA, bo ta branża zawsze mnie interesowała. Jak kończyłam studia, wzięłam też udział w konkursie i miałam okazję pójść na staż. Istniał jeszcze w Kielcach zarząd NOMI. Tam po raz pierwszy zetknęłam się z rynkiem pracy. Kiedyś bezrobocie sięgało dwudziestu procent i był tak zwany rynek pracodawcy. Dziś jest to rynek pracownika – możemy pracować, gdzie chcemy. Wcześniej nie było tak prosto. Poszłam do pracy tam, gdzie była, zgodnie ze swoim kierunkiem studiów. Pracowałam w biurze rachunkowym i uważam, że bardzo dużo się tam nauczyłam, zdobyłam dodatkowe kwalifikacje – certyfikat księgowy i inne. Wszystko to pomaga mi dzisiaj prowadzić własną firmę i dalej się rozwijać, dlatego szczerze was zachęcam do tego, aby być aktywnym, konsekwentnie dążyć do celu i robić to, w czym się dobrze czujecie, co wam daje satysfakcję. Możliwości jest wiele. Ważne jest, abyście je dojrzel i konsekwentnie szli w tym kierunku. Spróbujcie zidentyfikować swoje talenty. Istnieje wiele testów. Korzystajcie z tego, bo to pozwoli uświadomić sobie własne zainteresowania, predyspozycje. Życzę wam, żebyście realizowali swoje pasje.

Aneta Oleszek: [...] Nie chciałabym przemawiać do was jako przedsiębiorczyni, dlatego przychodzę z pytaniem: czy wierzyć w swój sukces, w przyszłość? Moje dzieci są w waszym wieku. Mam dwóch synów. Jeden jest już studentem pierwszego roku Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, natomiast drugi uczy się w szkole podstawowej, ma trzynaście lat. Moje dzieciństwo upływało w czasach PRL. Traktuję to jako duży przywilej – jestem człowiekiem dwóch różnych światów, dwóch epok. Każda z osób w moim wieku lub nawet starsi pamiętają te czasy, kiedy mama lub tata wysyłali nas do sklepu, kolejki po wędlinę lub po cukier. Rarytasem były pomarańcze, cytryny i mandarynki, a smak wyrobu czekoladopodobnego nie przypominał zupełnie czekolady. Atrakcją było zbieranie opakowań po tych prawdziwych czekoladach, cukierkach czy historyjek z gum Turbo lub Donald.

Dla was jestem może trochę z innej epoki, takiej w której nie było tabletów, telefonów komórkowych, Internetu, *social mediów*. Rozrywką mojego dzieciństwa była zabawa z rówieśnikami w podchody, skakanie w gumę czy na skakance i rozgrywki w Szkolnych Klubach Sportowych. *Social media* to wielkie możliwości, które spotykają wasze pokolenie, ale jest to też plaga XXI w.

To, co mogę wam przekazać jako radę, to zacznijcie pracować nad komunikacją bezpośrednią, między sobą. Zacznijcie ze sobą przebywać i rozmawiać. Waszą zgorą jest nadmierne siedzenie w domach w Internecie, sprawdzanie do znudzenia Facebooka, TikToka lub Instagrama. Szukacie wzorów dla siebie... Z całą pewnością tam ich nie znajdziecie. Trzeba włożyć wiele pracy w to, aby wykreować właściwe wzorce.

Powiem, kto był dla mnie wzorcem, jak byłam w waszym wieku albo młodsza. To byli moi nauczyciele – na przykład polonistka, którą uwielbiałam i mam z nią kontakt do dziś. Jest już panią po siedemdziesiątce, a w *social mediach* radzi sobie bardzo dobrze. To ona rozkochala nas w teatrze poprzez kółko zainteresowań, które prowadziła. Jeździliśmy po całym województwie z przedstawieniami teatralnymi. Należałam do niego przez okres nauki w szkole podstawowej. Czy mi się to przydało? Jestem przedsiębiorczynią. Bardzo często występuję publicznie, będąc prelegentką na różnych kongresach czy szkoleniach. Nigdy nie miałam i nie mam tremy podczas publicznych wystąpień przed – jakże często – międzynarodowym audytorium. Zapytacie dlaczego? Zostałam do tego przygotowana. Obcy ze sceną otrzymałam najlepsze, jakie było możliwe na tamte czasy. Od czwartej klasy szkoły podstawowej bardzo aktywnie uprawiałam również sztuki walki. Trenowałam karate u braci Kęćko. Doszłam do piątego kyū. Egzaminował mnie Shihan Krzysztof Borowiec, do dziś wielki autorytet w tej dziedzinie sportu. Karate nauczyło mnie wytrwałości i pokory oraz determinacji w dążeniu do celu.

Wychowałam się w małej podkieleckiej miejscowości. Moja średnia ocen na świadectwie pozwoliła mi kontynuować naukę w jednym z najlepszych liceów w Kielcach. O wyborze szkoły zdecydowała moja mama. To ona była dla nas głową rodziny, ponieważ wychowywałam się od ósmego roku życia jako pól sierota. Ten wybór miał mi zapewnić szybszą samodzielność i zdobycie zawodu w sytuacji, o której zawsze mówiła, że jakby jej się coś stało... Trafiłam do Liceum Ekonomicznego im. Mikołaja Kopernika w Kielcach. W liceum oraz w szkole podstawowej byłam przewodniczącą klasy, przewodniczącą szkoły. Moje koleżanki i koledzy ukończyli renomowane licea w Kielcach – Śniadeckiego, Słowackiego, Żeromskiego. Było mi przykro, bo chyba sama wolałabym uczyć się w liceum ogólnokształcącym. Życie pisze jednak inne scenariusze.

Skończyłam liceum handlowe z wyróżnieniem. Byłam bardzo aktywną osobą. Zawsze charakteryzowało mnie pragnienie zdobywania wiedzy i czerpałam z tego radość. Liceum handlowe ukończyłam z bardzo dobrym wynikiem. Świadectwo pozwalało na to, żeby iść na jedną z najlepszych renomowanych uczelni w Polsce. Moim marzeniem było studiowanie w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. Budżet rodzinny jednak na to nie pozwolił. Trafiłam na Politechnikę Świętokrzyską. Ukończyłam kierunek zarządzanie i inżynieria produkcji w systemie dziennym. Bardzo dobrze wspominam ten czas. Były to wartościowe studia, ponieważ miałam możliwość zdobycia podstaw wiedzy menadżerskiej oraz technicznej. Po skończeniu studiów w Kielcach rozpoczęłam pracę. Przepracowałam dziewięć lat w krakowskiej firmie – od stanowiska przedstawiciela handlowego do dyrektora handlowego. Kiedy spółka zaczęła zmierzać w innym kierunku niż moja wizja jako osoby zarządzającej jednym z działów, postanowiłam, że może warto zostać przedsię-

biorczynią. Był rok 2014. Założyłam pierwszy start-up, potem drugi, trzeci i czwarty. Rok temu powstał ostatni. Prowadzę swoją działalność w Kieleckim Parku Technologicznym. Zostałam w Kielcach i z tym miastem wiążę swoją przyszłość. Jako znana już firma działamy na arenie międzynarodowej. Nasze produkty są dystrybuowane w piętnastu krajach świata.

Najtrudniejszym pytaniem zadawanym przedsiębiorcy jest to, czy można się tego nauczyć. Faktem jest, że człowiek nie rodzi się jako przedsiębiorca, ale się nim staje. Wszystko zależy od tego, czy jesteśmy otwarci na wszelkiego rodzaju wyzwania, jakie czekają na przedsiębiorcę. Czy chcemy przyjąć dobrodziejstwo przedsiębiorczości z całym jego inwentarzem przywilejów, jak i ogromnej odpowiedzialności za siebie i innych. Jeśli myślicie, że pochodzenie z małej miejscowości, z rodziny, w której sytuacja finansowa jest trudna, to ograniczenie waszych możliwości – to pamiętajcie, że ograniczenie istnieje tylko w głowie. Jeśli rozbijecie szklaną kulę ze złymi emocjami i negatywnym myśleniem, to wygracie. Życzę zatem wytrwałości i konsekwencji w dążeniu do celów. Przyszłość jest w waszych rękach.

Lucyna Gozdek, dr sztuki: Miłość do sztuki rozwijała się u mnie od najmłodszych lat. Pomimo iż moja rodzina chciała dla mnie innego zawodu, ja pozostałam przy tym, co kocham. Czując, że to właściwa decyzja, kształciłam się, a całość ostatecznie została zwieńczona sukcesem. Powtarzam to mojej córce, która wkrótce sama wkroczy w dorosłość.

Wszystko zaczęło się od tego, że w Staszowie, gdzie mieszkam, upadła Spółdzielnia Inwalidów „Jedność”. Pomimo iż budynek fabryki popadł w ruinę, postanowiliśmy z mężem podtrzymać tradycję malowania bombek. Były one wręczane jako nagrody w różnych konkursach, m.in. w Warszawie na gali ISO. Jednocześnie ozdabiane przeze mnie bombki stanowiły ozdobę drzewek choinkowych w prywatnych domach. Co roku w styczniu jeździliśmy na targi w Polsce i poza krajem. Szukaliśmy inspiracji i jednocześnie próbowaliśmy zrozumieć, czego klienci od nas oczekują.

Początki działalności wspominam jako trudne. Kreowaliśmy swoją markę, jednocześnie poznając rynek i budując zaufanie do naszych wyrobów. Tego etapu nie trzeba się bać, nawet jeśli kilka lat z rzędu działalność przynosi straty. Nagroda może być odroczone, a sukces to efekt odważnego stawiania kolejnych kroków. Najważniejsze to nie rezygnować i iść do przodu, wierząc w siebie. Mam to szczęście, że moja praca jest powiązana z moją pasją. Odkąd pamiętam, kochałam malować obrazy, tworzyć nowe projekty. Z potrzeby rozwoju swoją edukację naturalnie poszerzyłam w zakresie sztuk pięknych, z których ukończyłam doktorat.

Trzeba pamiętać, że efekty naszej pracy mają trafić do odbiorców. To, co robię, ma się podobać nie tylko mnie i na tym polega sukces. Jeżeli chcesz być nowoczesnym przedsiębiorcą, to swoją pracę kierujesz do dużej grupy społeczeństwa, wsluchujesz się w jej oczekiwania, ale też śledzisz aktualne trendy. W tej chwili mamy około piętnastu tysięcy wzorów bombek, które są głównie moim projektem. Jednak na sukces pracuje cały zespół i w tym tkwi nasza moc.

Każdego roku jeździmy na prestiżowe międzynarodowe targi Christmasworld do Frankfurtu nad Menem, gdzie jesteśmy mocno rozpoznawalni. Nasza pozycja pozwala dyktować

światowe trendy w zakresie ozdób bożonarodzeniowych. W 2013 r. mieliśmy okazję gościć na naszym stoisku postać szczególną – Jeana Paula Gaultiera, francuskiego projektanta mody. Był on pod silnym wrażeniem naszych ozdób. Stwierdził, że wyróżniają się mocno na tle innych bombek. Jego uwaga i poświęcony czas to dla mnie niezmierna radość i nagroda w dążeniu do obranego celu.

Sebastian Majewski: [...] Podejrzewam, że część z was pewnie się jeszcze nad tym głęboko nie zastanawiała, co będzie robić w przyszłości. Nie przejmujcie się, jeśli jeszcze nie wiecie. Ja nie wiedziałem długo. Tak naprawdę macie na to czas. Nie dajcie sobie wmówić, że jak teraz podejmujecie decyzję, to nie będzie można jej później zmienić. Nie wiem, jaką drogę wybraliście, co planujecie – czy ktoś chce pójść na studia. [...] Nie ograniczajcie się do tego, że jeśli wybieriecie studia, to będzie to zawód do końca życia. Ostatnio czytałem o badaniach wskazujących, że wiele osób się przebranżawia i nie robi tego, czego się uczyło do tej pory. Chciałbym wam poradzić, że jeżeli nie wiecie jeszcze, co będziecie robić, to przynajmniej znajdźcie sobie taką jedną rzecz, która może sprawiać frajdę. W moim przypadku to były rowery. Ja rozwijałem tę pasję. W międzyczasie ona gdzieś odsunęła się na dalszy plan – poszedłem do szkoły, skończyłem studia. Potem okazało się, że praca w zawodzie nie dawała mi satysfakcji i szczerze mówiąc, nie cieszyła mnie. Z tego powodu nie chciałem do końca życia robić tego, co musiałem i wtedy zdałem sobie sprawę, że można próbować inaczej. Zdecydowałem się prowadzić przedsiębiorstwo związane z moją pasją. Myślę, że jest to informacja, która może dawać dużo motywacji do działania zwłaszcza teraz, kiedy nie wiecie tak naprawdę, jaka będzie wasza przyszłość.

Trudno mi stwierdzić, co zrobić, żeby być przedsiębiorcą. Myślę też, że musicie sobie zdać sprawę, że nie każdy z nas jest do tego predysponowany. Dajcie sobie czas na to, żeby naprawdę szukać pasji. W tym kierunku potem można iść i taka pasja, która dziś wynika z waszej głębi, może dać potem motywację do przezwyciężenia trudnych chwil, które się pojawiają. Co w tym momencie jest dla was najbardziej wartościowe, najistotniejsze? Matura? Egzamin? Pewnie jeszcze o tym nie myślicie. Ja też zawsze mobilizowałem się w chwili największego zagrożenia i właśnie to jest ten moment, żeby nie odpuszczać.

Jeżeli ktoś myśli o przedsiębiorstwie, to już teraz może się rozglądać i iść w kierunku pasji, zainteresowań, bo to jest największa motywacja, żeby potem to przedsiębiorstwo utrzymać i rozwijać. Jeżeli motywacją są tylko pieniądze, to często takie firmy padają po jakimś czasie. Załóżmy, w dobrym przypadku, jeżeli osiągnięcie już sukces, zarobicie na swój wymarzony dom, samochód, życie, jeżeli nie będziecie mieli dalej jakiegoś celu, to prawdopodobnie wtedy wypalicie się i firma już nie będzie funkcjonować tak fajnie, jakbyście żyli tym, co robicie. Życzę wam, żebyście robili to, co kochacie.

Cezary Bajek: Od 28 lat z moimi współnikami prowadzę firmę. Zatrudniam osiemdziesiąt osób. Prowadzenie firmy to trochę tak jak w szkole – jestem uczniem i nauczycielem. Budzę się rano i zastanawiam się, co dziś mnie czeka. Myślę sobie, że przecież jestem dobrze przygotowany i jakoś ten dzień minie. Jestem nauczycielem, bo mam pracowników, martwię się o nich. Ale to sprawia mi przyjemność, są jakieś efekty, ludzie dobrze wykonują

swoją pracę, za to im płacę. Jestem zadowolony, szczęśliwy, że się dobrze wszystko rozwija. Za dobrą pracę mamy nagrodę i wszystko dobrze funkcjonuje.

Są różne firmy – małe, średnie i duże. One się bardzo różnią. Żeby prowadzić małą firmę, trzeba się skupić bardzo na sobie i mieć dużo ważnych cech. W firmie średniej tworzy się już działy, dobiera się ludzi. Wtedy można się podzielić obowiązkami tak, żeby firma działała sprawnie. Duże korporacje mają łatwiej, bo są duże działy, jest dużo ludzi. Tylko wtedy nie ma takiej atmosfery. Człowiek jest numerkiem, szef nie zna wszystkich. Ja mam szczęście, że pracuję w mniejszej firmie. Staram się stworzyć taką atmosferę, żeby wszyscy przychodzili do pracy zadowoleni. Mam kontakt z młodzieżą.

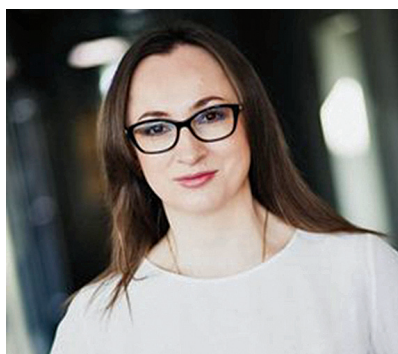
Moja firma jest w Chęcinach. Mam podpisaną od kilku lat umowę z technikum i przychodzi do mnie dziesięć–piętnaście osób na praktyki. Obserwuję przez lata podejście młodzieży do pracy, jak się do tego przygotowują. Co roku zaangażowanie jest coraz większe. Was też zachęcam, jeżeli będziecie mieli możliwość podjęcia jakiegokolwiek pracy, żeby zobaczyć, jak się pracuje, współpracuje. To bardzo istotna umiejętność, bo samemu człowiek nic nie robi w życiu. W mojej firmie pracuje osiemdziesiąt osób, z tego dwadzieścia to rodzina. Pracują moi synowie. Tak jest dużo łatwiej prowadzić firmę. Dostarczamy towary do większości krajów w Europie. Mam ludzi dobrze wykształconych. Wymyśliłem, że zatrudniam tylko młodych absolwentów, którzy nigdzie nie pracowali. Poświęcam im dużo więcej czasu, ale łatwiej jest im dostosować się do tych standardów, które u mnie obowiązują. W szkole skupiałem się na nauce, aby jak najwięcej korzystać z tego, co mówią nauczyciele. Warto wybierać to, co nas najbardziej interesuje, wtedy będzie dużo łatwiej. Życzę, żebyście osiągnęli taki stan, że jak będziecie się kiedyś rano budzić i myśleć, że idziecie do pracy, żeby to nie była chwila smutna, ale radosna.

Marcin Jedliński: [...] Kiedy ktoś trafia do harcerstwa ma około dwunastu lat. Na początku uczy się tego wszystkiego, m.in. węzłów i różnych innych działań. Następnie po dwóch latach zostaje zastępowym, potem przybocznym, po kolejnych dwóch latach – drużynowym i to on decyduje o „kierunku łodzi, która płynie”. Po kolejnych dwóch latach wyjeżdża na studia – do Krakowa, Warszawy, Lublina, Łodzi, Poznania czy Dublina. Mogę do każdego z tych miast przypisać przynajmniej kilka czy kilkanaście imion instruktorów harcerskich, moich przyjaciół, którzy z Kielc po prostu wyjechali. W 2012 r. zaczęliśmy starania o to, by założyć spółdzielnię socjalną. Byliśmy przekonani, że jeżeli my damy możliwość zatrudnienia się ludziom w oparciu o to, co lubią, pomożemy im znaleźć pracę zarobkową, to oni do nas w jakimś stopniu wrócą. To się udało. Kilka-kaset osób co jakiś czas ściągamy do Kielc i oni są zaangażowani w harcerstwo. Też byłem taką osobą, która wyjechała. Studiowałem w Krakowie. Kiedy wracałem do Kielc, najczęściej pociągiem, to zawsze po zejściu ze schodków dworcowych z sentymentem stałem na taką dźwięczącą kratkę. Taki rytuał pozwalał mi myśleć, że jestem tu w domu, jestem u siebie.

[...] Czasami, kiedy o godzinie czwartej w nocy dostaję telefon, że w autokarze jest potłuczony reflektor i nie wyjedzie na wycieczkę, kiedy wszystkiego jest dużo, a ja wracam przeładowany do domu, to sobie myślę, że może bym coś w swoim życiu zmienił. Jednak z drugiej strony ja lubię patrzeć na rzeczywistość jako na coś, co jest plastyczne, na co możemy wywierać nacisk. Cieszę się, że to miejsce daje mi szansę kierowania swoim życiem w takim nieograniczonym zakresie i dlatego chyba nie zmieniłbym mimo wszystko niczego. Wiele się zmieniło w moim życiu. [...] Lubię spędzać czas z rodziną, ale też lubię mieć czas po prostu dla siebie. Oczywiście, mam go za mało, ale nie zmieniłbym tego mimo wszystko. Na początku wkładaliśmy w naszą działalność pieniądze, teraz je wyciągamy. Teraz możemy na siebie zarabiać i nie martwimy się, czy starczy nam pieniędzy.

Monika Knefel – dr nauk ekonomicznych, absolwentka Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. W 2016 r. założyła Europejski Instytut Badań Inteligentnych Specjalizacji (EIBIS) jako start-up odpowiadający na niszowe i specjalistyczne potrzeby przedsiębiorców głównie z branży turystyki zdrowotnej regionu świętokrzyskiego. Jej działania dotyczyły przede wszystkim rozwiązań w zakresie trwałego wyróżnienia oferty obiektu – hotelu SPA & Wellness, sanatorium – poprzez opracowanie i wdrożenie innowacji, takich jak: nowe zabiegi, rytuały, programy terapeutyczne. Laureatka nagrody Tourism Trends Awards 2019.

Aneta Oleszek – inżynier produkcji oraz Doctor of Business Administration. Założycielka i kreatorka polskiej profesjonalnej marki dla podologów PODOPHARM®. Producentka kosmetyków. Swoją działalność prowadzi w Kieleckim Parku Technologicznym. Od kilku lat oddaje się pasji tworzenia innowacyjnych produktów, wielokrotnie nagradzanych prestiżowymi międzynarodowymi nagrodami. Jej marka poza Polską jest dystrybuowana w piętnastu krajach. Wyróżniona przez Bank Światowy mianem Czempiona Innowacyjności.

Lucyna Gozdek – dr sztuki. Od wielu lat zajmuje się projektowaniem oraz produkcją oryginalnych szklanych ozdób świątecznych oraz dekoracji całorocznych we własnej firmie GMC w Staszowie. Co roku swoje liczne projekty wystawia na międzynarodowych targach Christmasworld we Frankfurcie nad Menem, zdobywając szereg nagród. Ozdoby świąteczne GMC sprzedawane są w ekskluzywnych sklepach i salonach na świecie, takich jak: John Lewis, Papyrus, Harrods, Nordstrom, David Jones, Cepelia i w wielu innych.

PPUH Tawol Sp. j., M. Bajek, C. Bajek, D. Piegza – Chęciny – firma rodzinna powstała w 1994 r. Specjalizuje się w produkcji najwyższej jakości armatury przemysłowej i instalacyjnej. Firma jest w stanie zapewnić szybką realizację dostaw, wykorzystując własny transport samochodowy. Oprócz standardowej produkcji wytwarzane są elementy na specjalne życzenie klientów. Od 2007 r. firma posiada Certyfikat Systemu Zarządzania Jakością wg normy ISO 9001 oraz Certyfikat Urzędu Dozoru Technicznego dla wytwórcy materiałów wg Dyrektywy Wspólnoty Europejskiej – PED 97/23/WE. Tawol otrzymał wiele nagród za organizację ekspozycji targowych oraz jednej z największych firm rodzinnych w Polsce. Dziennik „Puls Biznesu” potwierdził przynależność firmy do elitarnego klubu Gazet Biznesu, grona najdynamiczniej rozwijających się firm.

Sebastian Majewski – pasjonat jednośladów i wszystkiego, co z nimi związane. Założyciel manufaktury rowerowej BBS Bike, w której budowane są nietypowe pojazdy rowerowe. Rowery transportowe „cargo”, riksze dla niepełnosprawnych czy mobilne kawiarnie – to tylko wycinek oferowanego asortymentu. Promotor idei zrównoważonego transportu. Zajmuje się również animacją społeczno-kulturalną. Założyciel i wiceprezes Stowarzyszenia Ostrower skupiającego miłośników kolarstwa województwa świętokrzyskiego.

Marcin Jedliński – specjalista ds. sprzedaży, pozyskiwania środków, tworzenia czegoś z niczego oraz zadań specjalnych. Podejmuje się zarządzania wszelkimi wydarzeniami – od tych najmniejszych do tych ogromnych. Energiczny i żywiołowy, potrafi być jednocześnie opanowany nawet w bardzo stresujących sytuacjach. Od 2013 r. zaangażowany w działania Zarządu Spółdzielni Socjalnej Tropem Przygody. Instruktor harcerski w stopniu harcmistrza, organizator kilkuset wydarzeń, niepoprawny optymistą.

Perspektywa przedsiębiorców społecznych

Zuzanna Piasecka: Żyjemy w świecie, który jest nieprzewidywalny, w świecie VUCA. Nikt nie przewidział koronawirusa. Spodziewaliśmy się dużego kryzysu ekonomicznego, ale nie pandemii. Nie przewidzieliśmy także wybuchu wojny 24 lutego 2022 r. i fali uchodźców z Ukrainy. Nie skupiajcie się zatem na tym, na co nie macie wpływu, bo przyjdą zjawiska i sytuacje, których nie jesteście w stanie zaplanować. Musicie umieć odnaleźć się w dzisiejszym świecie. To wy – młodzi, jesteście jego największą wartością. Nie zawsze jesteśmy z siebie zadowoleni, ale to, co zagwarantuje w przyszłości sukces, to niekoniennie oceny i czerwony pasek na świadectwie szkolnym. To prawda, one mogą pomóc. Analizy sylwetek największych milio-

nerów i osób odnoszących ponadprzeciętne sukcesy potwierdzają jednak, że byli to często uczniowie trójkowi, czwórkowi, ale mieli jedną wspólną cechę – chcieli im się chcieć!

Sukcesem będzie to, żeby każdego dnia chciało się wam wstać z łóżka i zrobić coś ponad to, co zrobiliście poprzedniego dnia. Bądźcie odważni, wykorzystujcie okazje i nie żyćcie jedynie marzeniami z perspektywą ich spełnienia za dwadzieścia, trzydzieści czy pięćdziesiąt lat. Nie macie wpływu na to, co było wczoraj, ponieważ to już minęło. Nie macie też wpływu na to, co będzie jutro. Macie jednak wpływ na to, co tu i teraz. Im więcej będziecie żyć w teraźniejszości, tym prawdopodobnie większy osiągniecie sukces. To są najważniejsze czynniki – odwaga

i bycie w teraźniejszości. Nie poddawajcie się – możecie piętnaście tysięcy razy upaść, ale kluczowe jest to, żeby za każdym razem podnieść się, bo życie nigdy nie jest linearne. Często jesteśmy raz na górze, raz na dole i trzeba sobie z tym radzić.

Z własnego doświadczenia mogę powiedzieć, abyście nie bali się zaryzykować, nawet jeśli coś wygląda na straszne i macie ścisnięty żołądek i nie wiecie, czy to jest właściwe. Odważenie się na inne decyzje, o których nawet nie myśleliście, nietrzymanie się sztywno planu, który sobie założyliście, tylko bycie wolnym w swoich wyborach i otwartym na to, co los przynosi – to wszystko wiąże się z ryzykiem opuszczenia bezpiecznego gniazda, ale pomaga rozwinąć skrzydła. Musimy nieustannie się rozwijać, zdobywać wiedzę i kompetencje.

Chciałabym zaproponować pewne ćwiczenie pobudzające wyobraźnię. Wyobraźcie sobie pusty basen, do którego wiaderem wlewacie wodę dzień po dniu. To mozolna praca i wiele razy po drodze można zwątpić. Jak jednak go cierpliwie napełnicie, to później do tego basenu będziecie mogli wskoczyć na główkę i nie rozbijecie głowy. Tak właśnie działa inwestowanie w siebie i swój rozwój przez systematyczną naukę – to nie są tylko oceny, ale też zdobyte doświadczenia, kontakty, zbudowane relacje, przyjaźnie, znajomości, bycie we wspólnocie. Wszystko to pomaga nam się rozwijać. Głowy nie rozbijecie, bo pracowaliście każdego dnia. Tego wam życzę – pełnego basenu.

Ewa Siemińska: Mam takie osobiste przekonanie i myślę, że w Fundacji Zwolnieni z Teorii wszyscy w to wierzymy, że kluczowe jest, żeby młodzi mieli poczucie sprawstwa. Obserwujemy system edukacji, który nie odpowiada na potrzeby młodego pokolenia. Zbyt dużo jest metody podawczej, nauczania na pamięć, a za mało testowania umiejętności, co lubię robić. Wierzę w to głęboko, że właśnie takie rzeczy sprawiają, że człowiek ma moc działania. Gdy kończy szkołę, nie czuje, że robi to pierwszy raz, bo on już próbował pod opieką nauczyciela, mając jego wsparcie. Dzięki temu ma odwagę, żeby zacząć. Uważam, że nie jestem typem osoby, która mogłaby mieć własny biznes. Próbowałam jednak różnych rzeczy i jestem tego świadoma. Podziwiam wszystkich, którzy zdecydowali się na taką drogę. Mój tata jest przedsiębiorcą. Podziwiam go. Ja nie dałabym rady. To, że miałam szansę spróbować, robić różne rzeczy, chociaż mi nie wyszło, nie zatrzymało mnie. Raczej pokazało, jaką wyciągnąć lekcję z tej sytuacji, gdzie poszukać tego, co rzeczywiście lubię robić i w czym jestem mocna. Moim zdaniem to jest *clou*. Aby ludzie mogli spełnić marzenia i zostać przedsiębiorcami, muszą mieć szansę poprobować w warunkach pozwalających na weryfikację. Jedną z możliwości są projekty społeczne. Nie upieram się przy tym rozwiązaniu. To jest fajne – mają pomoc, teorię, konkretne ramy, w których mogą działać, wskazówki. Są też inne projekty. Zachęcam do zaangażowania społecznego – w samorządy, wolontariat, projekty. Trzeba mieć poczucie, że można zmienić świat, można założyć przedsiębiorstwo, można zrobić wszystko, co się chce. Mnie nasuwa się jedno stwierdzenie. Spróbowałaś. Nie udało się. Brawo. Niektórzy nawet nie podjęli tego wyzwania. Uważam, że i tak jesteście wygrani. To jest chyba najważniejsze.

Aleksandra Bąk: [...] Zastanawiam się, czy wiecie, gdzie jest miejsce każdego człowieka. Tam, gdzie on chce. Ostatnio prowadzimy kampanię skierowaną do osób z niepełnosprawnością,

mówiącą, że ich miejsce jest też tam, gdzie oni chcą. Bardzo dużo od was zależy. Pewnie się zastanawiacie, co ma wspólnego Fundacja DOGadanka z działaniami skierowanymi do osób z niepełnosprawnościami, z przedsiębiorczością. Otóż bardzo dużo, ponieważ wspieramy osoby z niepełnosprawnościami i one są podmiotem naszych działań. Współpracują z nami też osoby bez orzeczeń, czyli niezdefiniowane. To znaczy, że swoją ścieżkę zawodową można oprzeć też na pomaganiu. Dużo osób ma do tego predyspozycje, lubi to, osiąga również z tego całkiem niezłe profity. Robią coś dobrego dla drugiego człowieka, a przy tym realizują ścieżkę kariery zawodowej. To też jest przedsiębiorczość. Są osoby, które zakładają swoje firmy, są na samozatrudnieniu. W ten sposób realizują swoją drogę zawodową. Warto spróbować. Namawiam do próbowania.

Zawsze można znaleźć obszar, w którym chcielibyście się spróbować – czy to będzie ekonomia czy biznes, czy wspieranie osób z niepełnosprawnościami, czy ratowanie zwierząt. Fundacja wspiera osoby z niepełnosprawnościami poprzez funkcje asystentury osobistej, czyli człowiek pomaga drugiemu realizować jego potrzeby społeczne i każde inne. Wsparcie państwa dla osób z niepełnosprawnościami jest coraz większe i obszarów do realizacji zawodowej jest również coraz więcej. Można na przykład zostać psychologiem. Mamy tutaj ogromne potrzeby, by takie osoby znalazły miejsce w pracy z osobami z niepełnosprawnościami. Można zostać trenerem pracy lub osobą zarządzającą projektami, jeżeli ktoś lubi prace biurowe, wysiłek umysłowy. Jeśli ktoś będzie miał ochotę zobaczyć, jak się pracuje, zapraszam do Fundacji DOGadanka. Znajdziecie nas na Facebooku, na stronach internetowych. Jeżeli lubicie sport, sztukę czy pobyc z drugim człowiekiem, zapraszam. [...] Trzeba być szczęśliwym z tym, co się robi, bo to tak naprawdę jest najważniejsze.

Anna Łubek: Bardzo lubię dzielić się moimi doświadczeniami z młodymi ludźmi, z którymi ostatnio często pracuję i bardzo mnie to cieszy. Rozpoczęłam swoją pracę zawodową od stażu w Urzędzie Gminy Bieliny, zresztą nadal pracuję w samorządzie. Druga moja aktywna działalność to prowadzenie Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania Wokół Łysej Góry”.

[...] Po ukończeniu Politechniki Świętokrzyskiej nie do końca wiedziałam, co chcę w życiu robić. Jadąc na rozmowę kwalifikacyjną z dokumentami aplikacyjnymi do Kielc, zatrzymałam się na przystanku i zobaczyłam ogłoszenie, że Urząd Gminy w Bielinach poszukuje stażystów. Pomyślałam... dlaczego nie? Ogłoszenie było napisane w bardzo zachęcający sposób. Pamiętam, że pojawiły się tam hasła typu: „Jeśli chcesz zmienić swoje otoczenie, mieć wpływ na to, co się dzieje...”. Zachęciło mnie tak bardzo, że w tym samym dniu złożyłam dokumenty aplikacyjne. Przez dłuższy czas nie było żadnej odpowiedzi, więc po miesiącu wybrałam się zapytać, co z moimi dokumentami. Pani sekretarka wysłała mnie do zastępcy wójta i okazało się, że moje dokumenty się gdzieś zawieruszyły. To były inne czasy, nie było elektronicznego obiegu dokumentów. Ostatecznie odnalazły się – były u pracownika odpowiedzialnego za przygotowanie wniosków o organizację stażu. Ówczesny zastępca wójta, zresztą znany również w środowisku jako osoba bardzo zaangażowana obecnie w rozwój turystyki, pan Paweł Walczyszyn, zobaczył moje dokumenty i zaproponował mi staż. Szybko podjął decyzję. Był zainteresowany współpracą. Tak się zaczęło.

Trafiłam w dobrym momencie. Był to czas, kiedy w Polsce ruszały środki unijne. Nie miałam w ogóle o tym pojęcia, ponieważ ukończyłam politechnikę i tam nie mieliśmy zajęć poświęconych *stricto* projektom i funduszom unijnym. Taki właśnie zakres obowiązków otrzymałam i musiałam poznać, czym są projekty. Od początku byłam rzucona na głęboką wodę i w ogóle się tego nie bałam. Jeździłam na kolejne szkolenia, zdobywałam wiedzę, przywoziłam materiały. To nie były czasy pendrive'ów. Dostawaliśmy drukowane materiały i z nimi się zapoznawaliśmy. W ten sposób stopniowo pogłębiałam swoją wiedzę. Nigdy się nie bałam odpowiedzialności, powierzano mi coraz trudniejsze zadania. W gminie Bieliny powstawała jednostka, która zajmowała się właśnie pozyskiwaniem funduszy unijnych, między innymi na działania społeczne. Zostałam do niej przydzielona. Uczyłam się tego wszystkiego już później pod okiem obecnego wójta. Poprzedni wójt akurat zatrudniał mnie, natomiast umowę o pracę dostałam dosłownie po trzech miesiącach i było to już w trakcie kadencji obecnego wójta. Nowy wójt stworzył w urzędzie gminy taką jednostkę, która zajmowała się pozyskiwaniem funduszy. Nie bałam się nowych inicjatyw, przedsięwzięć. Uczestniczyłam w bardzo wielu szkoleniach. Zaczęliśmy pisać projekty skierowane do społeczności lokalnej. Później je realizowaliśmy. Myślę, że chyba nie ma lepszej nauki.

Po pierwsze jest to weryfikacja tego, co się wymyśliło. Po drugie to zderzenie z obowiązującymi procedurami, bo człowiek czasem czegoś nie wie, a później okazuje się, że wychodzą pewne kwestie, których się nie przewidziało. To jest nauka na całe życie. W ten sposób uczyłam się i rozwijałam przez cały czas. Ważne jest też to, że po jakimś czasie zwolniło się stanowisko kierownicze, ponieważ koleżanka zmieniła miejsce pracy. Wójt zaproponował mi jej obowiązki. Było to dla mnie ogromne wyzwanie, bo nagle z projektów społecznych, tzw. miękkich, zostałam przeniesiona do projektów infrastrukturalnych. Zaczęłam się zajmo-

wać trudnymi projektami dotyczącymi wodociągów. Starałam się podolać wyzwaniu i wydaje mi się, że dzięki temu wzbogaciłam swoją wiedzę i przygotowanie do tego, co teraz robię.

Równolegle powstała w Bielinach „Lokalna Grupa Działania”. Jest to również jeden z rodzajów podmiotów wdrażanych w ramach środków unijnych. Obejmuje ona siedem gmin, a w Bielinach znajduje się siedziba główna. W pierwszych latach funkcjonowania prezesem zarządu był mój kolega. Później podjęłam się dalszego jej prowadzenia. Jestem właśnie prezesem zarządu „Lokalne Grupy Działania – Wokół Łysej Góry”.

Kiedy zakończyłam pracę w Urzędzie Gminy w Bielinach, zaproponowano mi prowadzenie samorządowej instytucji kultury. Wystartowałam w konkursie. Uważam te dwa doświadczenia, czyli prowadzenie instytucji kultury i Stowarzyszenia „Lokalna Grupa Działania – Wokół Łysej Góry” za moment, w którym dopiero mogłam sprawdzić swoje predyspozycje i umiejętności w zakresie przedsiębiorczości. Zarządzanie instytucją kultury to tak naprawdę działalność gospodarcza, ponieważ podlega wszystkim przepisom, również podatkowym. Zostałam pracodawcą, musiałam się nagle zacząć orientować w przepisach Kodeksu pracy, więc to naprawdę duże wyzwanie.

[...] W czasie mojej pracy zawodowej wykonywałam bardzo wiele różnych czynności. Z pozoru wydają się one niepotrzebne, nieistotne. Często słyszałam to od swoich stażystów – dlaczego muszą adresować koperty?, dlaczego muszą chodzić na pocztę?, dlaczego muszą parzyć kawę na sesji? Myślę, że wszystko nas rozwija. Po wielu latach wiem, że nauczyłam się wszystkiego poprzez wykonywanie bardzo wielu prostych zadań. To jest doświadczenie, które nabywałam przez lata. Naprawdę wszystko się dzieje w jakimś celu.

Zuzanna Piasecka – z tematyką rozwoju potencjału ludzkiego związana od ponad 25 lat. Prezes Fundacji Empiria i Wiedza. Swoją filantropijną działalnością wpływa na poziom edukacji w kraju i propagowanie dostępu do najlepszych uczelni na światowym poziomie. Z ogromnym zaangażowaniem buduje sieci powiązań między biznesem a strefą społeczną, światem nauki i pragmatyzmem polskiej edukacji. Docierając do miejsc, w których szczególnie trudno o pozycję w rankingu, wspiera mentalnie oraz materialnie, wpływając na jakość wyników i osiągane efekty. Na co dzień mentorka, menedżerka zespołów partnerstwa biznesowego oraz promotorka *continuous feedback*. Jako liderka projektów HR i społecznych zajmuje się transformacją kulturową, rozwojem kompetencji menedżerskich oraz optymalizacją procesów z wykorzystaniem nowych technologii. Prywatnie propagatorka idei *zero waste* i ochrony środowiska, miłośniczka rozwoju duchowego oraz pieszych wędrówek. W stałej podróży do miejsc, które mają ukryty sens, spotyka i łączy życiową mądrość z doświadczeniem. Kobieta o wielkim sercu do ludzi i pracy na rzecz ich rozwoju.

Ewa Siemińska – dyrektorka programu nauczycielskiego w Fundacji Zwolnieni z Teorii. Certyfikowana trenerka Institute of Applied Drama. Autorka poradnika *Jak uczyć przez praktykę – czyli implementacja projektów społecznych w szkole*. Od lat działa na rzecz młodzieży i osób dorosłych. Współtworzyła i prowadziła warsztaty dla młodzieży, m.in. w ramach projektów: „Mała ojczyzna – wspólna sprawa”, „Nastolatek w samorządzie” czy „Aktywny dzielnie!”. Kierowała projektami dla nauczycieli, m.in. opiekunów samorządów uczniowskich, we współpracy z Warszawskim Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń.

Aleksandra Bąk – prezes Zarządu Fundacji DOGadanka i jej współzałożycielka, terapeutka, dogoterapeutka, inicjatorka akcji społecznych mających na celu podniesienie jakości życia osób z niepełnosprawnościami. Wraz z **Magdaleną Pawlik-Paciorek** wiceprezesem Zarządu Fundacji DOGadanka tworzą przestrzeń publiczną przyjazną dla ludzi – niezależnie od wieku, stanu zdrowia czy też jakichkolwiek innych czynników. W ramach prowadzonych działań Fundacja organizuje specjalistyczne szkolenia, konferencje, kampanie społeczne, wsparcie psychologiczne dla osób zagrożonych kryzysem psychicznym, wsparcie asystenckie dla osób z niepełnosprawnością oraz szereg inicjatyw, warsztatów skierowanych do różnych środowisk osób z niepełnosprawnościami. Fundacja prowadzi Klub Kibiców Niepełnosprawnych zrzeszający ponad trzysta osób z niepełnosprawnościami i ich rodziny oraz drużynę futsalu – dorosłych piłkarzy i piłkarek z niepełnosprawnościami grających obecnie w Ekstraklasie Futsalu Bez Barrier jako jedna z ośmiu drużyn w Polsce.

Anna Łubek – dyrektor samorządowej instytucji kultury prowadzącej Osadę Średniowieczną w Hucie Szklanej w gminie Bieliny, prezes Zarządu „Lokalnej Grupy Działania – Wokół Łysej Góry”, animatorka społeczna, liderka, założycielka i członkini licznych organizacji pozarządowych w regionie. Jej aktywność społeczna i zawodowa skupia się na rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, ale również turystyki w Górach Świętokrzyskich i przedsiębiorczości.

Perspektywa młodych przedsiębiorczych

Oskar Frydrych: [...] Uważam, że rady młodzieżowe oraz Sejmik Województwa Świętokrzyskiego, dają nam możliwość decydowania o sobie. Bez tego trudno jest kreować rzeczywistość, być głosem młodych. Myślę, że nie jesteśmy reprezentacją, a osobami pierwszymi wśród równych. Słuchamy was, jesteśmy z wami, a wszystko, co nam powiecie, możemy przekazać dalej. Pełnimy trochę funkcję podawczą. [...]

Raport, który został przygotowany wcześniej, definiował młodzież i mówił o tym, jakie mamy problemy, mówił o pewnych założeniach Unii Europejskiej. Obecnie tworzymy kolejny dokument, czyli *Młodzi dla Świętokrzyskiego 2030+*, chcemy kontynuować to, co już zostało zapoczątkowane w poprzednim zapisie. Zapraszam na konferencję w styczniu 2023 r. „Z przedsiębiorcą na Ty”. Będziemy mówić o tym, jak być przedsiębiorczym. Będą też warsztaty, podczas których popracujemy w mniejszych grupach.

[...] Mówiono dzisiaj o pracy społecznej, że w niej też można się odnajdywać. To jest jakaś droga. Organizujemy konkursy, np. z zakresu robotyki, wiedzy o ziemi świętokrzyskiej. Istnieje program „Liderzy dla Młodzieży”. To jest przedsięwzięcie dla konkretnych osób. [...] Powinniśmy sami zadbać o siebie. Zachęcam samorządy uczniowskie, żeby się zastanowić, dlaczego chcecie tutaj zostać lub dlaczego nie łączycie swojej przyszłości z naszym województwem.

Amelia Rudnicka: [...] Nie jestem przedsiębiorcą, ale mam pewne doświadczenie, jeżeli chodzi o działalność społeczną i mogę opowiedzieć o tym, bo uważam, że jest to świetne. Jestem wiceprzewodniczącą Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego i mam świadomość, że mogliście wcześniej o tym nawet nie słyszeć. Chciałam podać proste przykłady umiejętności, cech, które mogą być przydatne. Nie

chodzi o powtarzanie stwierdzeń typu: bycie kreatywnym, otwartym, gotowym na ponoszenie porażek, bycie skrupulatnym w swoich działaniach. Chciałam pokazać, że na wybranych przykładach to się sprawdza. Ostatnio organizowaliśmy Pierwszy Ogólnopolski Kongres Młodzieżowych Sejmików. Było to dla nas bardzo trudne, ponieważ nie we wszystkich województwach takie młodzieżowe gremia są i zebranie grupy inicjatywnej wszystkich młodzieżowych sejmików, skoordynowanie tego, okazało się wyzwaniem. Spotkanie uczyło dążenia do celu, bo zależało nam, żeby powołać konwent młodzieżowych sejmików, żeby się zsiecować z tą młodzieżą, która reprezentuje was. [...]

Zależy mi na tym, aby pokazać, że jesteśmy tutaj dla was i nie-samowicie zależy nam na tym, żeby mieć okazję do spotkania się z wami, słuchania, czego potrzebujecie i potem chodzenia i lobbowania, i mówienia, że tak naprawdę to młodzieży nie zależy na suchych faktach i przekazywaniu tych samych dobrych rad czy rozwiązań. Jeżeli chodzi o cechy, o których wcześniej wspomniałam, to musi być otwartość, a w pewnym sensie pokora, bo rynek społeczny, tak samo jak rynek pracy, szybko się zmienia i trzeba być na bieżąco, trzeba być w zgodzie z trendami, żeby przykuwać uwagę młodych ludzi. Chciałabym, żebyście nie twierdzili, że przedsiębiorczość jest dla osób dorosłych. Lada moment to my będziemy na rynku pracy, to my będziemy w samorządach, to my będziemy tworzyć to, co teraz budują dorosłe osoby. Nie twierdźmy też, że to nas nie interesuje, wyjedziemy i nas tutaj nie będzie. Prawdopodobnie z większością z was za dziesięć czy piętnaście lat będę nadal widzieć się w województwie świętokrzyskim. Chciałabym, żebyście byli otwarci i na bieżąco przede wszystkim z tym, co się dzieje u nas w województwie, z tym, co się dzieje w całej Polsce, w całej Europie, na rynku pracy, na rynku społecznym, żebyśmy mogli to potem przełożyć na realia naszego województwa i budować przyszłość.

Wiktoria Faliszewska: [...] Mogę wyróżnić cztery czynniki, które sprawiły, że jestem osobą przedsiębiorczą. Na pierwszym miejscu na pewno będzie bardzo dobre otoczenie, na które trafiłam. Mam na myśli szkołę, bo zaczynałam w samorządzie uczniowskim w swoim liceum, pełniłam obowiązki rzecznika praw ucznia. Razem z koleżankami i kolegami tworzyliśmy zespół i cały czas go budujemy. To jest coś dla mnie bardzo ważnego. W tym roku mam okazję być radną Sejmiku Młodzieżowego naszego województwa i to jest otoczenie, które przyniosło mi jeszcze więcej pozytywnych doświadczeń. Twierdzę, że dla osiągnięcia sukcesu ważne są doświadczenia. To właśnie Sejmik Młodzieżowy daje mi bardzo dużo doświadczeń. Mam okazję pracować nad strategią dla młodzieży, a przecież jest to strategia dla mojego rodzeństwa, moich przyjaciół czy dla mnie. W tej strategii jest też miejsce dla przedsiębiorczości. Chcemy, żeby potencjał młodych ludzi z naszego województwa był jak najbardziej wykorzystany.

Uważam, że województwo świętokrzyskie ma znakomitą młodzież, która może mieć dokonania na skalę nie tylko ogólnopolską, ale też europejską, czego dowodem są: Sejmik Młodzieżowy, samorządy uczniowskie czy młodzieżowe rady. Ważne jest budowanie zaufania wśród ludzi. Kolejny czynnik to autoprezentacja. Prowadzę warsztaty rozwoju osobistego. Razem z moją koleżanką opracowałyśmy projekt dla szkół, w którym szczególną uwagę poświęcamy autoprezentacji. Moim zdaniem w naszych szkołach brakuje tego, żeby młodzi ludzie umieli po prostu powiedzieć o sobie, szczególnie o swoich zaletach. Mamy tendencję do skupiania się na swoich wadach, a zapominamy o tym, co jest naszym atutem. Uczestnicy naszego

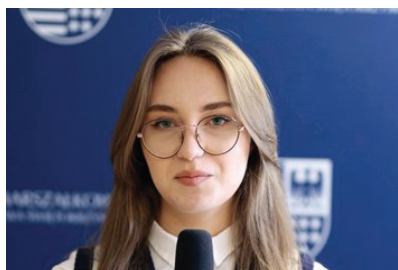
projektu w wielu szkołach mają za zadanie po prostu wyjść na środek i opowiedzieć coś o sobie, np. o swoich zainteresowaniach, o tym, co lubią. Często zdarzało się, że nie potrafili tego zrobić. Zastanawiam się, dlaczego jest z tym taki problem i nie potrafię sobie na to pytanie odpowiedzieć.

Mam nadzieję, że w ramach realizacji nowego przedmiotu, jakim będzie biznes i zarządzanie, znajdzie się miejsce na autoprezentację. To bardzo ważna umiejętność na rynku pracy. Będziemy ją potem wykorzystywać na przykład podczas rozmowy kwalifikacyjnej. Ostatni czynnik, który był i jest niesamowicie ważny w moim rozwoju, to fakt, że miałam to szczęście, że ludzie mnie słuchali, jeśli miałam jakiś problem lub jakąś inicjatywę. Od tego powinniśmy zacząć.

[...] Jest taka książka, monografia Mikołaja Wolanina *Prawa ucznia*. To zbiór praw ucznia, które zostały zebrane w jednym miejscu, bo z reguły musimy ich szukać w różnych aktach prawnych. Przełomowym momentem w mojej działalności było zaangażowanie się w Olimpiadę Wiedzy o Prawach Ucznia, którą miałam okazję wygrać. Dwukrotnie także zostałam laureatką – raz wygrałam, a za drugim razem byłam na czwartym miejscu. Był to taki moment w moim życiu, kiedy zaczęłam się zastanawiać, czego młodym ludziom potrzeba, dlaczego nie jesteśmy wysłuchiwać i dlaczego czasem nasze prawa nie są brane pod uwagę. Wtedy zdobyłam taką biegłość w tych prawach, że nawet nauczyciele w czasie lekcji odwoływali się do mojej wiedzy. Było to bardzo budujące, ale czasem trochę krępujące. Myślę, że każdy obecny na tej sali wie, że trzeba brać pod uwagę nasze prawa. Nie możemy pozwolić na ich łamanie.

Oskar Frydrych – przewodniczący Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego, radny Młodzieżowej Rady Klimatycznej przy Ministerstwie Klimatu i Środowiska. Swoją działalność rozpoczął w Młodzieżowej Radzie Gminy Miedziana Góra. Realizował projekty z zakresu polityki młodzieżowej, edukacji klimatycznej, rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Uczestniczy w tworzeniu takich dokumentów, jak *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+* czy *Młodzi dla Świętokrzyskiego*. Uważa, że najważniejsza w jego działalności jest możliwość przekazywania młodym ludziom narzędzi do rozwiązywania i nagłaśniania ich problemów.

Amelia Rudnicka – wiceprzewodnicząca Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego i Przewodnicząca Komisji ds. Programu „Młodzi dla Świętokrzyskiego”. Jest uczennicą klasy trzeciej o profilu biologiczno-chemicznym w I Liceum Ogólnokształcącym im. Stefana Żeromskiego w Kielcach. Interesuje się polityką, medycyną, ochroną środowiska, a także działalnością społeczną, szczególnie skierowaną do młodzieży z małych miejscowości. Była przewodniczącą Młodzieżowej Rady Gminy Miedziana Góra. Od 2020 r. delegatka European Youth Parliament oraz wolontariuszka Stowarzyszenia Impakt.

Wiktoria Faliszewska – radna Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego oraz wiceprzewodnicząca Komisji Edukacji i Praw Ucznia. Jest aktywną działaczką społeczną. Współpracuje z Opatowskim Ośrodkiem Kultury i prowadzi tam autorską audycję radiową. Prowadzi także warsztaty rozwoju osobistego dla młodzieży „Nieoczywista Rzeczywistość”. Działa w Fundacji na Rzecz Praw Ucznia, jest przedstawicielką Stowarzyszenia TOP-owcy, które działa w jej mieście. W szkole pełniła obowiązki Rzecznika Praw Ucznia i organizowała wiele akcji w samorządzie szkolnym.

ŚWIĘTOKRZYSKY MISTRZOWIE PRZEDSIĘBIORCZOŚCI – konkurs dla uczniów

W ramach konferencji uczniowie szkół ponadpodstawowych województwa świętokrzyskiego wzięli udział w konkursie online.

Laureaci konkursu

Ewa Dankowska	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3 im. S. Staszica we Włoszczowie	Filip Marek	II Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Sandomierzu
Witold Mazur	Zespół Państwowych Szkół Muzycznych im. L. Różyckiego w Kielcach	Mateusz Horbal	Zespół Szkół Ekonomicznych w Skarżysku-Kamiennej
Rafał Błaszczak	III Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Integracyjnymi im. C.K. Norwida w Kielcach	Aleks Tomaszewski	Zespół Szkół Ekonomicznych w Skarżysku-Kamiennej
Bartosz Dec	Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Sandomierzu	Patrycja Pakuła	Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 2 w Końskich
Adam Malinowski	II Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki w Sandomierzu	Angelika Jach	Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 2 w Końskich

Laureaci konkursu podczas wręczenia nagród ufundowanych przez Fundację Empiria i Wiedza. Zuzanna Piasecka, prezes Fundacji Empiria i Wiedza (pierwsza z lewej). Andrzej Prus, przewodniczący Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego (drugi z lewej). Małgorzata Łakomiec, dyrektor ŚCDN (pierwsza z prawej). Fot. M. Głębocka

Pytania konkursowe

1. Biznes to
  - a) interes, przedsięwzięcie handlowe lub produkcyjne.
  - b) czas operacyjny w firmie.
  - c) finanse publiczne państwa.
  - d) umiejętność wykorzystania potencjału.
2. Zarządzanie to
  - a) prowadzenie firmy i gospodarstwa domowego.
  - b) konsumpcja zadań rynkowych.
  - c) planowanie, organizowanie, decydowanie, motywowanie i kontrolowanie.
  - d) zorganizowanie działalności gospodarczej.
3. „Forbes” (Polska) to
  - a) informacje o przedsiębiorczych krajach.
  - b) polityka monetarna kraju.
  - c) informacje o zasobie ludzkim.

- d) wiarygodne źródło pogłębionej informacji o finansach i gospodarce.
4. Business Model Canvas w biznesie jest
- zarządzaniem strategicznym i szablonem startowym modelu biznesowego.
  - zarządzaniem zasobem ludzkim.
  - zarządzaniem przez motywowanie zasobu ludzkiego.
  - zarządzaniem w firmie na rynku wolnej konkurencji.
5. Giełda Papierów Wartościowych jako jedna z głównych instytucji finansowych ma swoją siedzibę
- w Poznaniu.
  - w Krakowie.
  - w Warszawie.
  - we Wrocławiu.
6. Comarch BI w biznesie wiąże się
- z przekształcaniem dużych ilości danych w informację, a informacji w wiedzę.
  - ze zmianą danych informacyjnych.
  - z elastycznością danych w bazie danych firmy.
  - z gromadzeniem danych biznesowych.
7. E-commerce związany jest
- z rekomendacją zawartą w raporcie danych.
  - z handlem elektronicznym.
  - ze sprzedażą w sklepie o formie tradycyjnej.
  - z handlem obwoźnym.
8. Polityka monetarna to
- polityka *know-how*.
  - polityka pieniężna.
  - polityka PR.
  - polityka WSSE w Kielcach.
9. Polityka fiskalna kraju związana jest
- z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych.
  - z Urzędem Skarbowym.
  - z podatkami, daninami publicznymi, wydatkami i długiem publicznym.
  - tylko z podatkiem dochodowym i podatkiem VAT.
10. Podatek VAT powiązany jest
- z wartością dodaną do towaru lub usługi.
  - z ceną netto bez podatku.
  - z ceną brutto bez podatku.
  - VAT jest podatkiem dochodowym.
11. Finanse osobiste dotyczą
- prowadzenia firmy.
  - zarządzania budżetem domowym.
  - finansów państwa.
  - menagera firmy konkurującej na rynku.
12. *Know-how* z j. ang. „wiedzieć jak” dotyczy
- instytucji w kraju.
  - Rady Polityki Pieniężnej w sprawie ustalania wysokości stóp procentowych.
  - pakietu informacji praktycznych wynikających z doświadczenia i przeprowadzonych testów.
  - pakietu *know-show*.
13. Symulacje biznesowe i grywalizacja to wykorzystanie nowych technologii do
- pisania kredą po tablicy.

Młodzież świętokrzyskich szkół ponadpodstawowych podczas rozwiązywania zadań konkursowych. Fot. M. Głębocka

- opisania kondycji gospodarki krajów Trzeciego Świata.
  - symulacji decyzji biznesowych.
  - gier w plansze.
14. *Case study* to
- synteza przypadku w budownictwie.
  - analiza jednego odrębnego przypadku w biznesie.
  - panel dyskusyjny.
  - debata publiczna.
15. Propaganda marketingowa jako kontakt firmy z otoczeniem oznaczana jest skrótem
- B2B.
  - RPP.
  - PR.
  - HR.
16. Narodowy Bank Polski to
- bank UE.
  - bank komercyjny.
  - bank banków, bank centralny RP.
  - bank ubezpieczeń.
17. Kompetencje 4K to następujące obszary:
- promocja, dystrybucja, *public relations* i cena.
  - konformizm, kooperacja, koncentracja i kształtowanie.
  - kooperacja, komunikacja, kreatywność i krytyczne myślenie.
  - krytyka, kompetencje, kompatybilność i umysł.
18. Cechy osoby przedsiębiorczej to:
- egoizm, snobizm, bezradność.
  - tezauryzacja, produktywność, empatia.
  - mobilność, innowacyjność, zaradność.
  - denominacja, *controlling*, ekspresyjność.
19. Twórca amerykańskiego koncernu elektronicznego APPLE to
- Elon Musk.
  - Bill Gates.
  - Steve Jobs.
  - Mark Zuckerberg.
20. Budżet państwa to
- budżet gospodarstwa domowego.
  - plan zatwierdzający roczne zestawienie wydatków i dochodów państwa.
  - plan biznesowy państwa.
  - plan strategiczny państwa.

Klucz odpowiedzi

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
A	C	D	A	C	A	B	B	C	A	B	C	C	B	C	C	C	C	C	B

Czy można w szkole NAUCZYĆ SIĘ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI?

Żyjemy w czasach rewolucji rynkowej, gospodarczych i ekonomicznych zmian w wielu krajach, nie tylko Unii Europejskiej, ekspansywnego rozwoju technologii. Na naszych oczach odbywa się rewolucja informatyczna, powszechna cyfryzacja oraz globalny przepływ wiedzy i informacji. W tym świecie wspólne pozostają: przedsiębiorczość oraz jej wpływ na rzeczywistość i naszą przyszłość.

Przsiębiorczość kojarzona jest z cechami osobowości człowieka, ale bycie przedsiębiorcą to już coś więcej, ponieważ potrzebna jest wiedza i umiejętności. Przedsiębiorczości można, a nawet trzeba się nauczyć. Czy polska szkoła jest w stanie w młodym pokoleniu rozwinąć przedsiębiorcze postawy? Czy podstawa programowa pozwala na rozbudzenie w uczniu pragnienia odniesienia sukcesu? Wykorzystując wiele kreatywnych metod nauczania, realizujemy zakres treści na przedmiocie podstawy przedsiębiorczości, ale czy jesteśmy na tyle innowacyjni, aby młody człowiek był zainteresowany lekcją. Teoria w przedsiębiorczości to nie wszystko. Działanie, praktyczne aspekty prowadzenia biznesu, komunikacja z ludźmi, to obszary, które świadczą o przedsiębiorczości.

Inspirować musimy każdego dnia

Młodzi ludzie oczekują od nauczycieli twórczego, ale i logicznego działania, które wskaże im drogę do sukcesu, podpowie, jak być człowiekiem przedsiębiorczym – w życiu osobistym i zawodowym. Można podążać jedną drogą, ale wyborów może być też wiele. Uczeń potrzebuje, aby jego zawodowy mentor wskazał mu ścieżkę na życie zawodowe, ciekawą inspirację i oryginalny, ale też pewny pomysł, jak osiągnąć cel w życiu, jak go zrealizować. Pragnie czerpać od nas maksymalnie dużo, uczyć się kompetencji, tego co przygotuje go na wyzwania dzisiejszego świata. Czy zagadnienia zawarte w obecnej podstawie programowej przedmiotu podstawy przedsiębiorczości uczą takich zachowań, czy każdy nauczyciel w XXI w. wykorzystuje podczas lekcji technologie informacyjno-komunikacyjne? Szkoła powinna uczyć przedsiębiorczości, ponieważ żyjemy w świecie nieprzewidywanych zdarzeń – wojna, inflacja. Nauczyciel, realizując lekcję, musi uporządkować prezentowane treści tak, aby odpowiedzieć uczniowi na wiele nurtujących go pytań i rozwinąć zagadnienia dotyczące działań podejmowanych przez człowieka przedsiębiorczego w rzeczywistym świecie. Dużym wsparciem w procesie edukacyjnym powinno być umiejętne wykorzystanie myśli technicznej, a dostępne narzędzia muszą wspomagać komunikację społeczną uczniów z nauczycielem. Peter Ferdinand Drucker – ekspert do spraw zarządzania, badacz, projektant systemów edukacyjnych w zarządzaniu i organizacji, w swojej teorii uznał, że ważni są ludzie, kultura, organizacja i zarządzanie, które uczą i kreują w nas postawy przedsiębiorcze. Warto-

ści, cele i działania przyniosą określony rezultat – sukces. Dziś każdy musi być sprawny technologicznie i technicznie. Nauczyciel, dyrektor oraz specjaliści kreują postawy przedsiębiorcze, reprezentując je w szkole i na zewnątrz.

Praktyczna przedsiębiorczość

Tablety, telefony komórkowe, aparaty cyfrowe, komunikatory internetowe – Facebook, WhatsApp, Viber, Skype, Messenger są integralną częścią życia naszych uczniów. To technologie, których użycie powinno być w pełni uzasadnione i pomocne w osiąganiu celów lekcji. Realizowanie zajęć z zakresu podstaw przedsiębiorczości to udział uczniów w warsztatach, lekcjach w terenie u pracodawcy, działaniach, które wspierają i inspirują młodzież do nauki przedsiębiorczości na co dzień. W trakcie działań edukacyjnych uczniowie zakładają firmy w wirtualnym świecie i je prowadzą, a także zdobywają niezbędne informacje na temat: Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, podatków, podstaw prawa gospodarczego i ekonomii. Ważnymi elementami takich aktywności są zaangażowanie i zdobyta wiedza. W ramach podejmowanych przez placówki oświatowe inicjatyw młodzi ludzie obserwują swoje wymarzone miejsce pracy u przyszłego pracodawcy – analizują kompetencje zawodowe potrzebne na danym stanowisku pracy, poziom oczekiwań pracodawcy oraz oceniają sytuację rynkową. Praktyki przedsiębiorcze uczniowie mogą również realizować poprzez udział w projektach. Dobrym przykładem takich działań jest inicjatywa Fundacji Młodzieżowej Przedsiębiorczości – Dzień Przedsiębiorczości¹.

Szkoła uczy przedsiębiorczości, kształtuje i edukuje w działaniu

Uczeń wie, że sukces to praca, pieniądze i szereg działań. Jak dowiadujemy się z raportu European Commission²: „Polska jest jedynym krajem europejskim, w którym przedmiot »przedsiębiorczość« jest obowiązkowy na poziomie szkoły średniej, gdyż kształcenie w zakresie przedsiębiorczości jest jednym

¹ Program: Dzień przedsiębiorczości [w:] Fundacja Młodzieżowej Przedsiębiorczości [online:] <https://dzien-przedsiębiorczosci.junior.org.pl/> (dostęp: 20 marca 2023).

² Entrepreneurship education at school in Europe. Eurydice Report, Luxembourg 2016 [online:] https://publications.europa.eu/resource/cellar/74a7d356-dc-53-11e5-8fea-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_1 (dostęp: 20 marca 2023).

Uczestnicy konferencji. Targi Kielce, 22 XI 2022 r. Fot. M. Głębocka

z priorytetów polskiej polityki edukacyjnej³. Dla porównania w wielu krajach przedsiębiorczości uczy się jako przedmiotu uzupełniającego – w Bułgarii, Austrii, Słowenii, Szwecji, Turcji, Norwegii czy na Litwie – lub wiedza na ten temat jest przekazywana w ramach innych zajęć, np. ekonomii, nauk społecznych czy matematyki.

Założenia podstawy programowej przedmiotu podstawy przedsiębiorczości wskazywały na sukces w edukacji ekonomicznej młodego pokolenia, ale rzeczywistość okazała się nieco inna – teoria przerosła praktyczny aspekt nauczania. W publikacjach dostępnych online czytamy, m.in.: „W polskich szkołach został wprowadzony powszechny system nauki przedsiębiorczości, w związku z czym każdy uczeń bierze udział w zajęciach z przedsiębiorczości. Niewątpliwie słabą stroną okazuje się teoretyczny charakter nauki – komentuje Jacek Aleksandrowicz, wiceprezes Polski Przedsiębiorczej. Po pierwsze program nauki przedsiębiorczości pozostawia wiele do życzenia – lekcje powinny nazywać się *de facto* ekonomią, gdyż uczą definicji typu »bank centralny«, a nie kreowania pomysłów na biznes. Po drugie prowadzone są przez przeszkolonych nauczycieli, np. wychowania fizycznego, bez doświadczenia w biznesie. Zajęcia nie zawsze zachęcają do aktywności, własnej inicjatywy czy zakładania firm. To trzeba zmienić – podkreśla Aleksandrowicz⁴.”

Osobny i obowiązkowy przedmiot przedsiębiorczość na poziomie liceum wprowadziło tylko osiem państw. Dodatkowo

od 2012 r. wdrożono przedmiot uzupełniający – ekonomia w praktyce, który przygotowuje młodych ludzi do korzystania z rozwiązań wolnego rynku.

Innowacyjność i kreatywność to cechy osoby przedsiębiorczej – ucznia polskiej szkoły. Dają one możliwość rozwoju intelektualnego i gwarancję zdobycia doświadczenia w biznesie na przykład poprzez udział w czynnym prowadzeniu szkolnego miniprzedsiębiorstwa. Istotne jest, aby taka firma mogła pojawić się w każdej szkole, pomagając uczniom wzmacniać ich kompetencje przedsiębiorcze potrzebne w realnym świecie. System przyniósłby ogromne korzyści społeczne, bo poza przedsiębiorcami wychowywałby także liderów społecznych. W relacji edukacyjnej nauczyciel–uczeń tworzymy przyszłość, bo jak powiedział Peter Drucker: „Najlepszą metodą przewidywania przyszłości jest jej tworzenie”.

J. Wiśniewski, M. Adamowicz, W. Gąsior, *Młodzi a przedsiębiorczość. Możliwości, wyzwania, bariery (COVID), oczekiwania i potrzeby młodych – raport z badania*

M. Knefel, *Inspirujący świętokrzyscy przedsiębiorcy, czyli o skutecznych sposobach pomnażania własnego potencjału przedsiębiorczego*, prezentacja PDF

E. Siemińska, *Jak efektywnie realizować nowy przedmiot Biznes i Zarządzanie?*, prezentacja PDF

³ Za: M. Sadowska, *Edukacja w zakresie przedsiębiorczości w polskim systemie kształcenia oraz w państwach europejskich*, „International Entrepreneurship Review” 2016, nr 2, s. 160 [online:] <https://ier.uek.krakow.pl/index.php/pm/article/download/1086/pdf/> (dostęp: 12 kwietnia 2023).

⁴ Za: A. Kołodziejaska, *Można czy nie można nauczyć przedsiębiorczości w szkole?* [online:] <https://publicystyka.ngo.pl/mozna-czy-nie-mozna-nauczyc-przedsiębiorczości-w-szkole> (dostęp: 12 kwietnia 2023).

Młodzi o PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Rozmowa z Oskarem Frydrychem, Amelią Rudnicką, Wiktorią Faliszewską,
z Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego

Jak młodzi ludzie rozumieją pojęcie przedsiębiorczości?

Oskar Frydrych, przewodniczący Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego: Muszę zaznaczyć, że nie odpowiadam za kolektyw młodzieży i bardzo dobrze, bo przewodnią siłą kierującą Młodzieżowym Sejmikiem jest wspólny głos różnych środowisk, mimo wszystko jednak liczę, że moja definicja przedsiębiorczości będzie pokrywać się ze sposobem myślenia koleżanek i kolegów. Przechodząc do sedna – zbieranie zespołu, organizacja pracy, określanie celu, wielopłaszczyznowe planowanie, myślenie strategiczne – sądzę, że umiejętność wykonywania tych czynności składa się na przedsiębiorczość. Patrząc na siebie z przeszłości, wiem, że omawianą przez nas cechę można i należy rozwijać przez praktykę. Oczywiście każdy będzie mieć predyspozycje, przytoczę jednak obejrzany przeze mnie kiedyś TED Talk. Niestety nie będę w stanie przedstawić autorki tej wypowiedzi. Usłyszałem, że nasze wrodzone talenty pomagają na starcie, a z czasem – jeśli nie pielęgnujemy ich należycie – tracą na rzecz bardziej lub mniej systematycznej pracy. Właściwie się z tą wizją zgadzam. Wracając do wymienionych umiejętności, które składają się na przedsiębiorczość, zastanówmy się nad myśleniem strategicznym. Proszę zadać sobie pytanie, czy jest ono naturalną cechą, czy może zaczynamy w ten sposób myśleć po „zaprogramowaniu” naszego umysłu przez prace projektowe. Choćbyśmy byli dobrzy w planowaniu, ktoś, kto robi to na co dzień, w końcu nas prześcignie. Patrząc z szerszej perspektywy, każdy ma szansę na wypróbowanie przedsiębiorczego stylu pracy i zdecydowanie, czy jest to odpowiednia ścieżka rozwoju, czy może przydatny element dla jakiejś zupełnie innej dziedziny, która faktycznie nas interesuje.

Amelia Rudnicka, wiceprzewodnicząca Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego: Przedsiębiorczość kojarzy nam się zazwyczaj z prowadzeniem firmy i biznesem. Bycie przedsiębiorczym dotyka praktycznie każdego aspektu naszego życia, np. edukacji, dbania o dom czy o nasze pasje. Bycie przedsiębiorczym, to posiadanie cech, takich jak: umiejętność gospodarowania czasem, umiejętność komunikowania się, umiejętności liderkie i ciągła praca nad nimi, umiejętność radzenia sobie ze stresem i umiejętność krytycznego, a także kreatywnego myślenia, zwłaszcza gdy należy podjąć szybką decyzję. Jako młodzieżowa aktywistka uważam, że przedsiębiorczość jest niezwykle ważna w życiu społecznym. Na każdym kroku, podejmując różnorakie inicjatywy, pracując z instytucjami czy organizacjami pozarządowymi (ang. *non governmental organisation*, NGO), ważne są cechy osoby przedsiębiorczej.

Wiktoria Faliszewska, radna Młodzieżowego Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego: Myślę, że dla większości słowo „przedsiębiorczość” kojarzy się osobami, które mają swoje dobrze prosperujące firmy handlowe lub produkcyjne przynoszące

zysk. Jednak warto również pamiętać, że przedsiębiorczość to nie tylko działalność gospodarcza, ale przede wszystkim działanie skierowane na rozwój, mające charakter bardzo innowacyjny i inicjatywny. Osoby przedsiębiorcze posiadają umiejętność wykorzystywania okazji do rozwoju, podejmowania pewnego ryzyka, ale też często niekonwencjonalnych pomysłów. Przedsiębiorczość to według mnie cecha, a nie tylko działanie. Jest to bardzo indywidualna cecha osobowości, którą poprzez swój własny rozwój można cały czas udoskonalać.

Z badania Mastercard index of women entrepreneurs¹ wynika, że Polki są jednymi z najbardziej przedsiębiorczych ludzi na świecie pod względem zakładania firm. Z czego może wynikać potencjał kobiet jako liderek i czego w tym obszarze mogą nauczyć się od kobiet mężczyźni? W jaki sposób wspiera się inicjatywność uczniów w naszym regionie?

A.R.: Na co dzień pracuję z młodzieżą z całego województwa świętokrzyskiego. Niestety rzadko spotykam się z osobami, których inicjatywy byłyby wspierane przez szkoły czy urzędy. Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego ma to szczęście, że Sejmik Województwa oraz Kancelaria Sejmiku wspierają naszą pracę i są otwarci na włączanie nas w decyzje. Pozwala to każdemu młodzieżowemu radnemu na ogromne poszerzenie swojej wiedzy, a także realizowanie potrzebnych i wartościowych projektów dla młodych osób z całego terenu naszego województwa. W wielu mniejszych miejscowościach czy miastach głos młodzieży nie jest jednak brany pod uwagę przez osoby decyzyjne. Urzędnicy i przedstawiciele społeczności lokalnych często nie chcą wspierać działań młodzieżowych rad czy samorządów uczniowskich, ponieważ boją się wygenerowania przy tym większej ilości obowiązków i pracy. Obecnie młodzieżowe gremia lub grupy inicjatywne mogą korzystać z wielu konkursów grantowych. Zazwyczaj jednak oferowane kwoty nie pozwalają na zorganizowanie w pełni wartościowego i edukującego wydarzenia czy długoterminowego wsparcia, które pozwalałoby rozwijać konkretne umiejętności i zwalczać problemy, z którymi młodzież w danym regionie się spotyka. Dla wielu młodych osób, które pragną aktywnie działać na rzecz swojej społeczności i rówieśników, niezrozumienie ze strony decydentów i brak chęci wsparcia to codzienny i bardzo bolesny problem. Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego stara się udowodnić, że głos młodych w każdym aspekcie powinien być brany pod uwagę, a ich inicjatywy wspierane.

¹ The Mastercard index of women entrepreneurs. Report 2022 [online:]: <https://www.mastercard.com/news/media/phwexvcc/the-mastercard-index-of-women-entrepreneurs.pdf> (dostęp: 17 marca 2023).

Młodzież szkół ponadpodstawowych województwa świętokrzyskiego podczas panelu dyskusyjnego. Fot. M. Głębocka

W.F.: Myślę, że potencjał kobiet jako liderów może wynikać przede wszystkim z ich indywidualnych predyspozycji, ale również z tego, że kobiety obecnie wnoszą bardzo dużo świeżości i nowatorskich rozwiązań do sfery biznesowej. To właśnie kobiety w wielu płaszczyznach życia wychodzą z inicjatywą, nie boją się pytać, proponują rozmowę i nie mają barier w komunikacji. Te cechy i działania kobiet pozytywnie przekładają się na ich udział w zakładaniu firm, prowadzenie biznesu oraz bycie osobami przedsiębiorczymi. Kobiety, dzięki naturalnej zdolności do komunikacji, odnajdują się świetnie w świecie biznesu. Mężczyźni w tym obszarze mogą przede wszystkim nauczyć się od kobiet dużej wytrwałości. Kobiety zajmujące się biznesem potrafią szybko znaleźć swoje miejsce w nowych sytuacjach i radzić sobie w kryzysowych momentach. Posiadają silną wolę w prowadzeniu działalności. Mężczyźni powinni także zwrócić uwagę na wielozadaniowość kobiet, które oprócz zajmowania się domem i dziećmi, co jest stereotypowym stwierdzeniem, robią wiele – od pracy w firmie po rozwój własnych zainteresowań.

W jaki sposób wspiera się inicjatywność uczniów w naszym regionie?

W.F.: Wspieranie inicjatywności uczniów jest bardzo istotne w rozwoju młodych ludzi. Dzięki temu buduje się ich dobre postawy, pomaga w rozwoju oraz w byciu przedsiębiorczym. Według mnie w naszym regionie inicjatywność uczniów jest wspierana dość słabo. Zauważam ograniczenia w zakresie kreatywności i innowacyjnego myślenia. W naszym regionie brakuje w szkołach programów, które wspierałyby inicjatywy uczniowskie, mo-

głyby wyjść poza szkolne mury i mieć pozytywny wpływ na szkołę, ale także na przyszłość ucznia i jego rozwój. Myślę, że dlatego młodzi ludzie wyjeżdżają w miejsca, gdzie widzą to wsparcie. Dużym problemem jest brak słuchania głosu młodych. Jako Młodzieżowy Sejmik staramy się podkreślać znaczenie głosu młodego pokolenia. Nasze gremium ma ten przywilej, że dostajemy potrzebną pomoc.

Jakie wsparcie mogą uzyskać przedsiębiorczy uczniowie czy młodzi ludzie od Młodzieżowego Sejmiu Województwa Świętokrzyskiego?

O.F.: Widzisz problem i nie wiesz, jak go rozwiązać. A może masz rozwiązanie, ale nie wiesz, jak je wdrożyć? Przede wszystkim jesteśmy dla tych, którzy mają wątpliwości i potrzebują przedyskutować swój plan. Ośmielę się powiedzieć, że Młodzieżowy Sejmik narzekaniem stoi, ale takim narzekaniem, które kończy się ciekawymi pomysłami. Już na niejednej sesji warsztatowej udowodniliśmy, że od tego trzeba zaczynać, aby pozbyć się negatywnych emocji i oczyścić umysł przed podejmowaniem ważnych dyskusji i później decyzji. Nasza rola to ułatwianie młodym przedsiębiorcom kontaktu z jednostkami, takimi jak Kielecki Park Technologiczny czy EuropeDirect, tworzenie rekomendacji do dokumentów strategicznych województwa świętokrzyskiego mających ułatwiać życie młodzieży i zachęcać do pozostawania w regionie. Zorganizowaliśmy konferencję „Z przedsiębiorcą na TY” czy konferencję samorządów uczniowskich, gdzie rozmawialiśmy o zdrowiu psychicznym

młodzieży, budowaniu zespołów, inicjatywach możliwych do podjęcia przez samorządy uczniowskie. Już niebawem w szkołach rozpoczną się konsultacje społeczne „Młodzi dla Świętokrzyskiego”. Będzie to okazja do określenia, co dokładnie nam się nie podoba i jakie wizje zmian chcielibyśmy zastosować.

A.R.: Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego składa się z radnych z całego terenu naszego województwa, co pozwala poznawać problemy i potrzeby młodych osób z różnych regionów, a także ułatwia kontakt. Jesteśmy bardzo otwarci na wspieranie od strony merytorycznej i technicznej inicjatyw, które mają na celu angażowanie młodych w życie społeczne. Ogromną wartością dla mnie jest możliwość poznania trudności rówieśników oraz zaangażowanie się w proces rozwiązywania ich problemów. Gdy podejmowałam swoją pierwszą inicjatywę jeszcze jako dwunastoletnia wolontariuszka w Ćmińsku, Sejmik był dla mnie ogromną inspiracją. Po sześciu latach ciągłej pracy nabrałam doświadczenia i umiejętności, którymi chciałabym się podzielić z jak największą liczbą osób.

W.F.: Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego stawia na współpracę z młodymi, a więc także z uczniami. Widząc braki we wsparciu młodych ludzi, pragniemy temu zapobiegać. Tworzymy dla naszego województwa strategię, która będzie skierowana właśnie do młodych ludzi. Zawiera się w niej między innymi program „Liderzy dla Młodzieży” skierowany do osób posiadających cechę, jaką jest przedsiębiorczość. Program ten będzie reaktywowany w tym roku, ale wcześniej miał już kilka swoich edycji. Będą to szkolenia, które mają w założeniu rozwój liderów młodych ludzi z naszego regionu. Oprócz tego warto pamiętać, że jako Młodzieżowy Sejmik mamy możliwość objęcia patronatem jakiegoś wydarzenia, a szczególnie organizowanego przez młodych ludzi. Przedsiębiorczy uczniowie czy młodzi ludzie mogą dostać od nas realną pomoc, jeśli tylko mają ciekawy pomysł na inicjatywę. W styczniu 2023 r. zorganizowaliśmy konferencję „Z Przedsiębiorcą na Ty”, w której uczestniczyło ponad stu uczniów z całego województwa. Pracowali oni podczas warsztatów pod okiem ekspertów, a także mogli zadawać wiele pytań.

Jakie rekomendacje dla władz lokalnych i instytucji należałoby sformułować w zakresie kierunków i sposobów pobudzania przedsiębiorczości wśród ludzi młodych?

A.R.: Z powodu braku odpowiedniego wsparcia inicjatywności młodych ludzi w naszym regionie spotykamy się z tym, że większość młodzieży opuszcza województwo świętokrzyskie zaraz po ukończeniu szkoły średniej. Wielu z nich nie wiąże przyszłości z naszym województwem, ponieważ w szkolnych latach nie mieli możliwości przywiązania się do regionu, np. przez organizowanie własnych inicjatyw dla społeczności lokalnej. Jako młodzieżowa aktywistka wiem, że nic nie przywiązuje nas do miejsca zamieszkania bardziej, niż własne działania na jego rzecz. Młodzieżowy Sejmik Województwa Świętokrzyskiego przyczynił się do powstania dokumentu strategicznego dla województwa w zakresie kreowania polityki młodzieżowej. Władze, mając na uwadze tak ogromną liczbę młodych osób wyjeżdżających do innych regionów Polski, powinny wdrażać programy, które wspierałyby inicjatywy i działania młodzieżowych grup. Program „Liderzy dla Młodzieży” realizowany w naszym województwie do 2019 r. (a miejmy nadzieję, że powróci on

w 2023 r.) jest doskonałym przykładem inicjatywy, która powinna wspierać i angażować osoby młode, rozwijając przy tym ich umiejętności liderkie, a także przedsiębiorcze.

W.F.: Kształtowanie postawy przedsiębiorczej ma ogromne znaczenie w rozwoju i edukacji młodych ludzi. Władze lokalne i wszelkie instytucje muszą o tym pamiętać, aby wykorzystać potencjał swojej młodzieży. Dobrym kierunkiem w tym zakresie będzie zastosowanie programów, które rozwijają przedsiębiorczość młodych, ponieważ to oni są przyszłością. Wśród rekomendacji wymieniałbym warsztaty, w trakcie których uczniowie poznają metodę kreatywnego rozwiązywania problemów i wprowadzania innowacji. Na rynku jest wiele programów edukacyjnych w ciekawy sposób zachęcających młodych do biznesu. Może robią to lepiej niż lekcje przedsiębiorczości w szkołach? Myślę, że władze lokalne, a także inne instytucje mogą skupić się także na realnej pomocy przedsiębiorczym uczniom w ich projektach. Zauważam, że młodzi mają bardzo innowacyjne pomysły na biznes czy działania na rzecz społeczności, ale nie mają żadnego wsparcia ze strony lokalnych władz. Mowa tu o pomocy finansowej, ale także merytorycznej, prawnej czy wdrożeniowej. Wszystkie te organy i instytucje powinny pomyśleć o programach wsparcia w swoich lokalnych ośrodkach. Co najważniejsze władze lokalne i instytucje powinny słuchać przede wszystkim młodych ludzi i brać pod uwagę ich zdanie, co da poczucie realnego zaangażowania oraz docenienia ich szczególnych cech.

Jakie macie doświadczenia szkolne, które uruchomiły w Was cechę, jaką jest przedsiębiorczość i co moglibyście rekomendować nauczycielom?

O.F.: Dla mnie najważniejsze było wsparcie ze strony rodziny, nauczycieli i grona znajomych. Ostatecznie poszedłem o krok dalej, ale bardzo dobrze wspominam małe szkolne przedsięwzięcia, których nigdy nie robiłem sam – zawsze mogłem liczyć na pomoc kogoś z klasy lub szkoły, kto byłby zainteresowany tematem. Do pewnego stopnia organizowałem zespoły samodzielnie, kiedy jednak przychodziło np. do tworzenia oprawy wizualnej, pomocna okazywała się opiekunka samorządu uczniowskiego, a jednocześnie nauczycielka wiedzy o społeczeństwie i historii. Świadczy to oczywiście o tym, że na tak wczesnym etapie kształtowania postaw przedsiębiorczych nie jest możliwe osiągnięcie wszystkiego w pojedynkę. Na późniejszych etapach nie jest inaczej. Pamiętajmy, że w nauczycielach – szczególnie tych związanych z samorządem uczniowskim – powinniśmy szukać sojuszników. Nie mogę jednocześnie pominąć słów krytyki wobec niektórych przedstawicieli grona pedagogicznego, którzy faktycznie popierali inicjatywę uczniowską – co jest bardzo pozytywne – nie dostrzegali jednak przy tym wkładu wszystkich uczestników projektów, a tylko osób, które były bardziej śmiałe w okazywaniu zaangażowania i miały podejście dość ugodowe względem dyrekcji czy rady rodziców. Każdy młody człowiek wypracowuje własny model działania i każdemu może zdarzyć się popełnienie błędu. Szczególnie rekomenduję możliwie jak najszerze wprowadzanie modelu zajęć warsztatowych. Pedagodzy z pewnością znają wiele sprawdzonych metod na taką formę pracy, a jeśli nie, zawsze można skorzystać ze szkoleń oferowanych chociażby przez Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach. Powtarzanie 45-minutowych wykładów nie jest atrakcyjne i na pewno nie rozwinie wśród uczniów postaw przedsiębiorczych. Ostat-

Lucyna Gozdek, właścicielka firmy GMC w Staszowie (z lewej) i Aleksandra Bąk z Fundacji DOGadanka. Foyer Targów Kielce, 22 XI 2022 r. Fot. M. Głębocka

nią ważną sprawą, o której myślę, jest zadbanie o społeczność uczniowską. Im więcej okazji do interakcji, tym lepiej, a piętnaście minut przerwy nie zawsze okazuje się wystarczające. Proponuję pomnożenie międzyklasowych aktywności i skupianie się wokół samorządu szkolnego i samorządów klasowych. Stworzenie pewnej systematyki jest dobre, na ogół jednak lepiej dać uczniom wolną rękę – to oni muszą wskazać, jakie są ich potrzeby i na jakich aktywnościach chcą się skupiać.

Co należy robić, jakie działania podejmować, aby aktywować i rozwijać w sobie przedsiębiorczość?

O.F.: Po pierwsze nie bójmy się startować z własnymi przedsięwzięciami i nie mówię tutaj o rozpisywaniu grantów na kosmiczne kwoty – wystarczy porozumieć się z radą rodziców czy dyrekcją i zrobić coś dobrego dla samorządu. To szkoła jest dla uczniów, a nie uczniowie dla szkoły. Inicjatywa powinna należeć do społeczności. Należy też pamiętać, że w gminie czy w mieście zawsze znajdują się liderzy, którzy chętnie udzielą wsparcia. Często jest tak, że w pewnym momencie sami zaproponują nam pomoc, ale jeśli jakimś sposobem to nie następuje, my też możemy wykonać pierwszy krok i chociaż wydaje się to trudne, to takie przełamanie okazuje się o wiele cenniejsze niż gotowe

rozwiązania. Już samo podejmowanie próby czyni nas przedsiębiorczymi i na tym powinniśmy się skupiać – na udoskonalaniu sposobu działania i podejścia do wykonywania zadań. Budując wachlarz umiejętności wynikających z doświadczenia, tworzymy ramy działania, ale jednocześnie budujemy skuteczne narzędzia do wdrażania kreatywnych rozwiązań. Kiedy przychodzi nam ruszać z kolejnym projektem, np. społecznym, zaczynamy korzystać z utartych wcześniej szlaków. Zaznaczę, że nie ma nic złego w czerpaniu inspiracji od innych, często warto jest wdrażać innowacyjne rozwiązania stosowane w sąsiednich państwach, regionach czy gminach. Nasz projekt nie musi być jakoś bardzo wyjątkowy, a i tak może zaistnieć. Odmianą sprawą jest to, że każda grupa ma minimalnie inne potrzeby, na które powinniśmy umieć odpowiadać. To właśnie jest okazja do kształtowania kreatywności i zastanowienia się, czy tym razem również zastosować znaną formę, czy może trzeba wyjść z zupełnie nowym pomysłem. W Młodzieżowym Sejmiku nauczyłem się, że ważna jest realizacja. Jeśli to konieczne, staramy się dokonywać niezbędnych zmian. Zachęcam wszystkich młodych ludzi do wnikliwej obserwacji otoczenia, a z pewnością to też będzie mieć znaczący wpływ na wasz rozwój i podejmowane inicjatywy.

Przedsiębiorczość w DORADZTWIE ZAWODOWYM

Jakże często mass media, bilbordy, spoty reklamowe informują, że przedsiębiorczy człowiek jest kreatywny. Czytamy: „Bądź przedsiębiorczy!”, „Przedsiębiorczość kluczem do sukcesu!”, „Dobry przedsiębiorca to dobrze prowadzony biznes!”. Z ust edukatorów, coachów, trenerów słyszymy, że warto być przedsiębiorczym. Czym tak naprawdę jest przedsiębiorczość i dlaczego jest ona tak ważna? Jakie znaczenie odgrywa w realizacji doradztwa zawodowego? Czy bycie przedsiębiorczym ma znaczenie dla rozwoju edukacyjno-zawodowego dzieci i młodzieży?

Na początek odpowiedzmy sobie na pytanie, czym jest przedsiębiorczość. Podążając za definicją zawartą w *Encyklopedii zarządzania*, czytamy: „Przedsiębiorczość – to cecha działania zmierzającego do zapewnienia racjonalnej i efektywnej koordynacji zasobów gospodarczych firmy [...] O przedsiębiorczości można mówić w dwóch wymiarach: 1) proces (akt tworzenia i budowanie czegoś nowego, nowego przedsiębiorstwa). [...] 2) zespół cech: opisujących szczególnie sposób postępowania człowieka”¹. W ekonomii dodatkowo uważa się, że przedsiębiorczość oznacza zdolność do doskonalenia własnych pomysłów, dążenie do znalezienia wyjścia z danej sytuacji. Przedsiębiorczość zatem to nic innego jak praca na własny rachunek albo odnoszenie sukcesów w biznesie². Człowiek przedsiębiorczy to człowiek efektywny, osoba świadoma swoich mocnych stron, talentów, predyspozycji. To ktoś, kto w miarę możliwości od najmłodszych lat uczy się... siebie. Dzięki tej wiedzy może z pełnym powodzeniem doskonalić swój warsztat, pogłębiać wiedzę i dążyć do osiągnięcia zamierzonych planów czy celów. W naturalny sposób ukazuje się więc zależność między przedsiębiorczością a doradztwem zawodowym.

Doradztwo zawodowe to przecież nic innego jak „Proces, w którym doradca zawodowy wspiera i kierkuje klienta w dokonywaniu przez niego wyborów edukacyjno-zawodowych. Odbywa się on poprzez wykorzystanie narzędzi i metod wspomagających rozpoznanie przez klienta swoich predyspozycji, zainteresowań, lepszego zrozumienia siebie w odniesieniu do środowiska pracy”³. Nie mamy zatem wątpliwości, że każda osoba uczestnicząca świadomie w procesie doradczym ucząc się siebie, uczy się jednocześnie, jak być przedsiębiorczym. Ważne jest, żebyśmy pamiętali, iż taki proces powinien rozpoczynać się od jak najmłodszych lat. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 lutego 2019 r. w sprawie doradztwa zawodowego wyraźnie określa, iż uczestnikami realizacji treści programowych z zakresu doradztwa zawodowego są już przedszkolaki. To właśnie najmłodszy wychowankowie od początku edukacji powinni poznawać swoje mocne i słabe strony. Warto pamiętać, że czas, który poświęcimy na preorientację zawodową w oddziałach przedszkolnych, zaowocuje wykształceniem świadomej swoich potrzeb

Zawody przyszłości. Opr. I. Juskiewicz

i możliwości młodzieży, która w przyszłości będzie musiała wejść na rynek pracy i odnaleźć tam swoje miejsce.

Jak zatem możemy rozwinąć przedsiębiorczość od najmłodszych lat? Najlepiej w sposób naturalny i niewymuszony. Tak jak uczymy dzieci czytania, pisanie czy zależności związanych ze zmianą pór roku, tak samo powinniśmy wprowadzać elementy przedsiębiorczości. Możemy na przykład rozpocząć od pogadanki na temat tego, co dzieci lubią a czego nie – rozmawiać o ich zainteresowaniach, pytać, co chciałby robić, będąc dorosłymi. Warto uzmysłowić wychowankom, co robią dobrze, ukierunkować ich działania. Ponadto każdy program edukacji przedszkolnej zakłada poznanie obszaru ze świata zawodów i rynku pracy. Podczas rozmów na temat poszczególnych zawodów można zatem pytać dzieci, czy chciałby wybrany zawód wykonywać i dlaczego. Ciekawą formą jest też odgrywanie scenek zawodowych, podczas których uczestnicy mają możliwość wcielenia się w rolę wykonawcy danego zawodu i jednocześnie weryfikacji swoich predyspozycji i możliwości w tym zakresie. Bez wątpienia dużą atrakcją dla dzieci okazuje się udział w zajęciach przedszkolnych ich rodziców, którzy mogą opowiedzieć o wykonywanej pracy oraz odpowiedzieć na wszystkie pytania nurtujące dzieci.

Nie zapominajmy, że przedsiębiorczość to także dążenie do zmian, do poszukiwania własnych dróg i metod rozwiązań. Przedsiębiorczy to człowiek kreatywny, otwarty na nowości czy eksperymenty. Pozwólmy na to naszym wychowankom. Niech dzięki nauczycielom i dostępnym narzędziom poznają świat edukacyjno-zawodowy i jego podwaliny – tworzą coś innowacyjnego, nowatorskiego, wykraczającego poza strefę komfortu, ale pozwalającego odnaleźć swoje miejsce na rynku pracy.

Karolina Grzesik-Olech
doradca metodyczny ŚCDN

¹ Za: A. Flig, M. Matysiewicz, M. Kobierski, *Przedsiębiorczość* [w:] *Encyklopedia zarządzania* [online:] <https://mfiles.pl/pl/index.php/Przedsiębiorczosc> (dostęp: 17 kwietnia 2023).

² Zob. *Czym jest przedsiębiorczość?* [w:] Zespół Szkół nr 74 w Warszawie [online:] <https://zs74.pl> (dostęp: 17 kwietnia 2023).

³ Doradztwo zawodowe [w:] Ochotnicze Hufce Pracy [online:] <https://ohp.pl/rozwoj-zawodowy/doradztwo-zawodowe> (dostęp: 17 kwietnia 2023).

NASI PRZEDSIĘBIORCZY

**Jesteś odważniejszy niż sądzisz,
silniejszy niż ci się wydaje i mądrzejszy niż myślisz.**

A.A. Milne, *Kubuś Puchatek*

Kiedy myślimy o ludziach przedsiębiorczych, dość stereotypowo poszukujemy podejmowanych przez nich działań zmierzających do odniesienia sukcesu w biznesie. Tymczasem inwestowanie w siebie, pozyskiwanie wiedzy i nowych kompetencji, ciągły rozwój, to cechy osoby przedsiębiorczej.

Z końcem 2022 r. nasza koleżanka Małgorzata Jas – konsultantka Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach, kierownik pracowni Doskonalenia Kadry Kierowniczej i Doradztwa Metodycznego, laureatka wielu prestiżowych nagród w sektorze edukacji, polonistka, po wielu latach pracy zdecydowała się odejść na emeryturę.

Małgorzata Jas to osoba, którą kadra kierownicza placówek oświatowych oraz nauczyciele województwa świętokrzyskiego znają z wielu spotkań, konferencji, warsztatów... Trudno byłoby tu wymienić wszystkie inicjatywy podejmowane przez naszą koleżankę, osobę przedsiębiorczą ustawicznie dbającą o swój rozwój osobowy i zawodowy. W pracy stanowiła autorytet dla kadry ŚCDN oraz dla nauczycieli, dyrektorów placówek oświatowych, przedstawicieli jednostek samorządu terytorialnego odpowiedzialnych za oświatę.

Przez wiele lat pracy była inicjatorką i uczestnikiem wielu działań podejmowanych przez ŚCDN w Kielcach, m.in.: I Ogólnopolskiego Forum Doskonalenia Kadr Oświaty „Quo vadis, (uczący się) nauczycielu?”, II Ogólnopolskiego Forum Doskonalenia Kadr Oświaty realizowanego pod hasłem „Edukacja wobec wyzwań przyszłości”, „Doradca metodyczny, trener, moderator. Przygotowanie do realizacji działań rozwojowych na rzecz nauczycieli i szkół”, „Kultura Uczenia się”.

Z ogromnym zaangażowaniem corocznie kierowała kursem kwalifikacyjnym z zakresu zarządzania oświatą, pełniła funkcję Przewodniczącej Komisji Przedmiotowej Wojewódzkiego Konkursu z Języka Polskiego dla uczniów szkół podstawowych województwa świętokrzyskiego.

Małgorzata Jas (druga od lewej). Fot. ze zbiorów B. Grzegorzcyk

Małgorzata Jas. Fot. ze zbiorów B. Grzegorzcyk

Opracowała i wdrożyła nowatorskie modele pracy z uczniami zdolnymi, z ich opiekunami przedmiotowymi – nauczycielami języka polskiego, historii, wiedzy o społeczeństwie, plastyki, muzyki. Pracowała w prestiżowych projektach o zasięgu ogólnopolskim jako członek grup autorsko-programowych przygotowujących na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej (obecnie: Ministerstwa Edukacji i Nauki) ramowe programy kursów, scenariusze szkoleń i materiały edukacyjne dla kandydatów na ekspertów komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych.

Podejmowała skuteczne działania na rzecz kształtowania najważniejszych umiejętności uczniów określonych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego. Swoje doświadczenia i wiedzę wykorzystywała także w tworzeniu publikacji m.in. Ministerstwa Edukacji Narodowej, Ośrodka Rozwoju Edukacji, artykułów w ogólnopolskiej prasie oświatowej. Jest autorką lub współautorką kilkunastu podręczników języka polskiego dla szkoły podstawowej (*Zapraszam na słówko*, 2007, 2008, 2009) oraz dla gimnazjum (*Przygoda z czytaniem*, 2001–2003, 2009–2011). Opublikowała blisko trzydzieści poradników metodycznych dla nauczycieli języka polskiego drugiego i trzeciego etapu edukacyjnego. Jest współautorką poradnika MEN *Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki*. Wspierała szkoły i placówki w województwie w zakresie organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Napisała ponad czterdzieści artykułów z dziedziny organizacji i zarządzania, dydaktyki, wychowania, edukacji prawnej, humanistyki.

Od 2019 r. była współredaktorem „Inspiracji. Pisma Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach”, autorką licznych wypowiedzi zamieszczanych w tym czasopiśmie.

Dziękujemy za wszystkie podejmowane działania, zaangażowanie, pasję i empatię w codziennej pracy.

Redakcja „Inspiracji”

Czytelnicze inspiracje

Autorka powieści *Świat na nowo* z 2022 r. to Barbara Wysoczańska, pisarka, która z wykształcenia i zamiłowania jest historykiem. Urodziła się w 1980 r. w Nowej Soli, a obecnie mieszka w Zielonej Górze. Mówi o sobie: „Lubię czytać książki, bo przenoszą mnie w zupełnie inny świat”. Wcześniejsze jej powieści – *Narzeczona nazisty* (2021) i *Siła kobiet* (2022) – uzyskały bardzo pozytywne oceny czytelników. Przeczytałam wszystkie z zapartym tchem. Zaciekały mnie opowiadane historie, sposób prowadzenia narracji, bohaterowie osadzeni w niezwykłych czasach, uwikłani w historyczną przeszłość naszego kraju. Książkę *Świat na nowo* Barbara Wysoczańska dedykuje swoim dziadkom, „którzy również musieli tworzyć swój świat na nowo”.

Świadomość, że fabuła została stworzona przez historyka, daje z pewnością poczucie komfortu, a nawet bezpieczeństwa. Jest to powieść historyczna, ale też, jak czytamy na okładce, „Piękna powieść o marzeniach, które zniweczyła wojna i o wielkiej potrzebie miłości”. Ja dodałabym, że jest to książka o ogromnej sile człowieka i jego niezwykłej mocy do podnoszenia się z popiołów.

Czas wydarzeń to trudny okres po drugiej wojnie światowej, gdy spod okupacji niemieckiej Polska dostała się pod wpływy sowieckich władz. Autorka pomaga czytelnikowi zrozumieć wiele ważnych kwestii. Jak w książce naukowej pojawia się kilka przypisów rzeczowych wyjaśniających ważne historycznie wydarzenia czy miejsca, np.: powstanie we wrześniu 1944 r. Wojsk Wewnętrznych skierowanych do działań przeciwko zbrojnemu podziemiu, Referendum Ludowe z 30 czerwca 1946 r. sfalszowane przez grupę funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Państwowego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR), działania międzynarodowej organizacji UNRRA (ang. *United Nations Relief and Rehabilitation Administration*) niosącej pomoc ludności z terenów wyzwolonych w Europie i Azji po zakończeniu drugiej wojny światowej czy wreszcie funkcjonowanie nazistowskiego obozu koncentracyjnego dla przymusowych pracowników, głównie pochodzenia żydowskiego, Gross-Rosen w Neusalz (w Nowej Soli). Zabieg wprowadzenia dodatkowych wyjaśnień podnosi wartość publikacji. Dla mnie jest to zbeletryzowana historia trudnego okresu powojennego zamknięta w niezwykłej opowieści o ludziach, którzy jako repatrianci ze Wschodu przybywają na Ziemię Odzyskaną do Nowej Soli.

Miejsca wydarzeń – Drohobycz na Ukrainie i Nowa Sól na Ziemiach Odzyskanych – są różne, ale nie do końca. Ukochany Drohobycz we wspomnieniach bohaterów pozostaje krainą szczęśliwości dawnego życia inteligentkiej rodziny. Nowa Sól to ziemia obiecana, gdzie ludzie, wyrwani ze swojej małej ojczyzny, mają rozpocząć nowe życie – świat na nowo, ponieważ tak zaplanowano na konferencji w Jalcie w lutym 1945 r. – Polska utraciła Kresy Wschodnie na rzecz Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, ustalono rekompensatę terytorialną. Drohobycz przestał być miejscem bezpiecznym, bo Sowieci z okrucieństwem pozbywali się dotychczasowych mieszkańców, ale w nowym świecie też obecni byli przedstawiciele władzy radzieckiej i ich metody pracy.

Poznajemy rzeczywistość Ziemi Odzyskanych – oddaloną od miasta strefę sowiecką, w pobliżu której nikt z repatriantów nie

chce zamieszkać, dobrze funkcjonujące fabryki poniemieckie, w których trzeba zatrudniać Niemców, ponieważ brakuje wśród Polaków pracowników wykwalifikowanych, poniemieckie domy, w których wciąż ukrywają się ich właściciele.

Wysoczańska w przemyślny sposób dozjuje ważne historycznie wydarzenia, informacje o metodach pracy aparatu bezpieczeństwa, jakby nie chciała spłoszyć współczesnego czytelnika mniej odpornego na traumatyczną przeszłość narodu polskiego. To nie jest literatura lekka, łatwa i przyjemna, ale pasjonująca i kształcąca. Nie brak w niej wątków miłosnych i one ocieplają powojenną rzeczywistość.

Uniwersalizm ludzkich uczuć to kolejny istotny element tej publikacji. Autorka z kobiecą wrażliwością kreśli charakterologiczne portrety bohaterów. Porucznik Szczepan Andryszek, służący w Wojsku Polskim będącym pod wpływami Sowietów, to postać, która udowadnia, że żaden człowiek nie jest tylko zły lub tylko dobry i pewno każdy z nas nosi w sobie blaski i cienie, o których nie chciałby pamiętać. Poznając porucznika, przypominałam sobie postać Willego Sonnenbrucha z *Niemców* Leona Kruczkowskiego czy pułkownika Ryszarda Kuklińskiego z książki Marii Nurowskiej *Mój przyjaciel zdrajca*, ale skojarzenia nie były chyba do końca dobre. Szczepan Andryszek służący początkowo w Wojskach Wewnętrznych w Poznaniu, później pełniący obowiązki przedstawiciela Ministerstwa Ziemi Odzyskanych w Nowej Soli, cieszy się uznaniem zwierzchników, ale też korzysta ze swojej uprzywilejowanej pozycji, aby pomagać, jest troskliwym mężem i czasem ostatnią możliwością pomocy w trudnych życiowych sprawach, z utęsknieniem oczekuje przyjazdu najbliższych – swoich rodziców i siostry – wywiezionych z rodzinnego Tarnopola do Kazachstanu. Okoliczności jego nagłej śmierci pozostają niewyjaśnione.

Lidia Malczewska przybywająca do Nowej Soli wraz z rodziną – ojcem profesorem pianistą, starszą siostrą Zofią, jej mężem Maciejem i dwójką dzieci – Marysią i Wojtkiem, to młoda kobieta, której czas pierwszej młodości przypadł na okres okupacji niemieckiej. Poznajemy ją jako pannę z dobrego domu przestrzegającą konwenansów, wciąż poszukującą szczęścia i miłości. Jest wreszcie tajemniczą postacią Jana Zielińskiego, partyzanta z terenu Lubelszczyzny.

A gdzie spotkało mnie rozczarowanie? Zbyt szybkie zakończenie. W pewnym momencie fabuła przyspiesza, następują przeskoki w czasie. Dla mnie ta przejmująca historia kończy się zbyt nagle, mimo że książka liczy sześćset stron. Zamknęłam i pomyślałam, że przydałoby się jeszcze chociaż sto. Zdaje mi się, że zaprzyjaźniłam się z bohaterami. Może po prostu jest to paradoks czytelnika, który z jednej strony chce poznać dalsze losy bohaterów, z drugiej – jak najdłużej obcować z tekstem.

Życzę wielu wzruszeń podczas lektury książki *Świat na nowo* Barbary Wysoczańskiej, zachęcam do poznania wszystkich jej publikacji, bo każda zapada na długo w pamięć. W 2023 r. pojawiła się na rynku wydawniczym kolejna powieść tej autorki – *Aktoreczka*.

Maria Kinga Orlicz
konsultantka ŚCDN

Zapraszamy na szkolenia, zimowiska,
wycieczki szkolne i kolonie do
Centrum Edukacyjnego w Wólce Milanowskiej
położonego w sercu Gór Świętokrzyskich –
ośrodka szkoleniowego
Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Kielcach

Oferujemy

- 85 miejsc noclegowych
- sale: konsumpcyjną, konferencyjną, szkoleniowe
- boisko
- siłownię na świeżym powietrzu
- zadaszony plac ogniskowy
- parking

Milanowska Wólka 18 A
26-006 Nowa Słupia
Góry Świętokrzyskie
tel. 698 626 319,
41 31 77 064
e-mail: recepca@scdn.pl

<https://centrum.scdn.pl>

Krajobraz okazuje się niewyczerpanym źródłem inspiracji – zmieniającym się spektaklem gry światła, cieni, barw, linii, faktury. Bodźcem moich poszukiwań artystycznych jest potrzeba zapisu ulotności, zjawiskowości pejzażu. Zatem punkt wyjścia budowy obrazu to natura.

[...] Podstawą do rozpoczęcia pracy są dla mnie szkice walorowe wykonane głównie kredką lub ołówkiem oraz etiudy malarskie w technice olejnej na płótnie. Rysuję i maluję po wielokroć, często ten sam motyw, aby doszukać się zadowalającego mnie efektu artystycznego, wczuć się w naturę, przeżyć ją dogłębnie.

Pomocny w pracy nad syntezą krajobrazu jest również zapis fotograficzny. Fotografia uświadamia wyższość pracy malarskiej czy rysunkowej, ponieważ z założenia szkic nosi znamiona widzenia – przetworzenia artystycznego – tak charakterystycznego dla każdego twórcy.

Źródło: A. Potocka-Kuc, *Krajobraz syntetyczny. Od analizy do syntezy*, praca doktorska, UJK w Kielcach, Kielce 2015.

